Ազգ
Azg
armenian daily
3 ԱՊՐԻԼ 1995 ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ # 61 (815)

Խաղաղ բանակցությունները կրկին հայտնվում են փակուղում

Մինչ ղարաբաղյան ճակատներում արդեն գրեթե 11 ամիս շարունակվող հրադադարը պահպանվում է, ադրբեջանական կազմակերպությունները շարունակում են ոտնձգությունները Հայաստանի հյուսիս արեւելյան սահմանների ուղղությամբ: Նման գործողություններն, անշուշտ, զուտ ռազմական նշանակություն հետապնդել չեն կարող, ճանի որ փորձը ցույց է տվել, թե նախ Հայաստանի սահմանների ուղղությամբ ձեռնարկված բոլոր գրոհներն արժանի հակահարված են ստանում, եւ երկրորդ՝ դա որեւէ կերպ չի կարող ազդել ղարաբաղյան ճակատներում ստեղծված կայուն եւ հավասարակշռ իրադրության վրա: Ուստի ակնհայտ է, որ ադրբեջանական զորքերի գործողությունները մեկ նպատակ են հետապնդում Հայաստանը պաշտոնապես ներքաշել պատերազմի մեջ եւ համայն աշխարհին ցույց տալ, թե հակամարտող կողմերը Հայաստանն ու Ադրբեջանն են (ուստի Լեռնային Ղարաբաղը չի կարող բանակցություններին մասնակցել որպես հակամարտության լիարժեք կողմ, այլ միայն որպես Ղարաբաղի «հայկական համայնք», պայմանով, որ մասնակցի նաեւ «ադրբեջանական համայնքը»): Մինչդեռ հայտնի է, որ ԵԱՀԿ Բուդապեշտյան հայտնի գագաթաժողովի ընդունած փաստաթղթերն անուղղակիորեն ճանաչում են Ղարաբաղը որպես հակամարտության լիարժեք կողմ: Հենց ադրբեջանական կողմի նման անսկզբունքայնությունն է պատճառը, որ վերջերս Ստոկհոլմում տեղի ունենալիք բանակցությունները հետաձգվել են:

Տես # էջ 2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Պետք է հաղթահարել շփոթն ու ճնշումը

Ընդհանուր անորոշության, հակասական դիրքորոշումների, պաշտոնական միակողմանի խառնաշփոթության, պետական այրերի ու պաշտոնյաների անօրինակ միջամտությունների, «մշակումների», պրեսինգի պայմաններում այսօր Ս. Էջմիածնում կբացվի Ազգային եկեղեցական ժողովը, որը ընտրելու է Լուսավորչի գահի 131-րդ գահակալին: Համայն հայության աչքերն այսօր ուղղված են դեպի Ս. Էջմիածին, դեպի հայ. ժողովրդի ազգային կոնկլավը, այնտեղից «սպիտակ ծխի» բարձրանալը տեսնելու ակնկալությամբ:

Ժողովը կսկսվի այսօր, սակայն դեռեւս տիրապետում է շփոթը, անորոշությունը: Առաջին հերթին այն համակել է եկեղեցական դասին, որտեղ նկատելի է ներքին լարվածությունը, վախը, կասկածամտությունը: Պետական կոպիտ միջամտությունն այնտեղ արել է իր գործը՝ բացահայտելով ոմանց հի՞ն հավասարմությունները Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսի հանդեպ, իսկ մեծ մասին մղելով «պետական կամքին» ընթացք տալու նպատակահարմարության: Քչերն են միայն, որ սթափ են իրենց խղճի ու պատասխանատվության առաջ, սակայն չեն համարձակվում միմյանց...

Շփոթն է շարունակում տիրապետել սփյուռքից ժամանած պատգամավորների մոտ, որոնք իրենց անձնասեր հոգեւոր առաջնորդներին կորցրած, փորձում են, մի վերջին ճիգով, փրկել պատգամավորի իրենց արժանապատվությունը, չենթարկվել պետական պաշտոնյաների ու նախկին դաշնակցական պատգամավորների մի փոքրիկ խմբի բարոյական ճնշումներին:

Շփոթից ավելի՝ անորոշություն է տիրում հայաստանյան 160 պատգամավորների շարքերում: Նրանցից մեծ մասն առաջին անգամ է ոչ օրինական հանգամանքներում շփվում եկեղեցու հետ եւ հակված է տեղում կողմնորոշվելու, մինչդեռ մյուս մասը, բաղկացած կառավարական ֆունկցիոներներից, «պալատական» մտավորականներից եւ իշխող կուսակցականներից, արդեն խաչ գիծ իջեցված հրահանգի ի...սն ու զորությունը...

Շփոթից ավելի՝ հանելուկային վիճակ է նաեւ Ռուսաստանից եւ նախկին խորհրդային մյուս հանրապետություններից ժամանածների մոտ, որոնց զգալի մասը չգիտի ինչ անել եւ... ինչի համար:

Սակայն Ս. Էջմիածնի դարավոր կամարների տակ, մենք վստահ ենք, կստեղծվի այն պահը, այն մթնոլորտը, կտիրապետի այն ոգին, որը կմղի բոլորին գեթ մի պահ մնալու մենակ՝ սեփական խղճի ու պատասխանատվության առաջ, ձերբազատվելու բոլոր ճնշումներից, նպատակահարմարություններից, ազդեցություններից ու նկատառումներից, եւ քվեարկելու հօգուտ նրան՝ ով խնկարկես չի գործել Ս. Էջմիածնի դեմ, ով՝ խնկարկես հավատում է Մայր Աթոռի հոգեւոր գերագույն առաքելության, ով խնկարկես պատրաստ է Հայ եկեղեցին վերադարձնելու իր եւ նմանների ...ուսերին եւ հայությանը առաջնորդելու ազգային պայծառության ու համերաշխության ոգով:

Օրհնյալ լինի այդ պահը:

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ

Այսօր Ս. Էջմիածնում բացվում է Ազգային-եկեղեցական ժողովը

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱՍԿԵՎԻՉՅԱՆ

Այսօր Ս. Էջմիածնի Մայր տաճարում իր աշխատանքը կսկսի Ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրության կապակցությամբ հրավիրված Ազգային-եկեղեցական ժողովը: Երեկ Ս. Էջմիածնում տոնվեց Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Երջանկահիշատակ Վազգեն Ա-ի հիշատակին նվիրված պատարագ, որին մասնակցեցին նաեւ Ազգային-եկեղեցական ժողովի պատգամավորներն ու հյուրերը: Ս. Էջմիածինը արդեն պատրաստ է ընդունելու առաջնորդ Վազգեն արք. Այխազյանը, ժողովի նախապատրաստական բոլոր աշխատանքներն ավարտված են, Գերագույն հոգեւոր խորհրդի կողմից անցած երկու ամիսների ընթացքում վերջնականապես ճշտվել եւ հաստատվել է բոլոր պատգամավորների ցանկը, լուծվել են տարբեր գավառներում ծագած փոքր խնդիրները, եւ Ս. Էջմիածինը պատրաստ է սկսել ԱԵԺ-ի առաջին նիստը: Առավոտյան պատարագից հետո 10.30-ին կկատարվեն պատգամավորների արձանագրությունները 421 պատգամավորներին, հյուրերին եւ մոտ 200 հավատարմագրված լրագրողներին: Ինչպես մեզ հայտնեց կաթողիկոսական ընտրությունների նախապատրաստական պատասխանատուներից Շվեյցարիայի ... Այխազյանի կարծիքով, երբ ժողովը առանց մեծ խնդիրների շարունակվի, հնարավոր է, որ կաթողիկոսի ընտրությունը տեղի ունենա հենց ապրիլի 3-ին: Կաթողիկոսի ընտրությունից զատ, կքննարկվի Հայ Եկեղեցու կանոնադրության խնդիրը, բայց արքեպիսկոպոսի ասելով, այդ խնդիրն առայժմ չի լուծվի, քանի որ տարիների աշխատանք է պահանջվում: «Կմաղթեմ եւ կհուսամ, որ այս Ազգային-եկեղեցական ժողովը կընտրի հանճարեղ մը, որ լրջորեն տեղի զբաղվի մեր եկեղեցվո կանոնադրությամբ», ասաց արքեպիսկոպոսը: Վազգեն արքեպիսկոպոսը նաեւ հույս հայտնեց, որ կընտրվի մի մարդ, ազնիվ, բարի, իմաստուն հոգեւորական, որ ճանաչված լինի թե հայ ժողովրդի կողմից եւ թե օտարի եւ շրջապատված լինի իր եղբայրակիցներով, ժողովրդով, իշխանությամբ, որպեսզի բոլոր այն դժվարությունները, որ ունեցել ենք եւ կունենանք, հեշտ կերպով լուծվեն: «Ես կհավատամ, թե այդ անձը պիտի ունենա Աստծո շնորհը եւ կլինի խելական առաջնորդ հայ ժողովրդին եւ հայ եկեղեցուն»: Երեկ Մայր Տաճարի բակում զրույցներ ունեցանք նաեւ աշխարհիկ պատգամավորների եւ մեր եկեղեցու այլ բարձրաստիճան հոգեւորականների հետ:

Ո՞վ կլինի Հայ եկեղեցու ննջեցյալների 4-րդ եւ Գերագույն Արոռի գահակալը

...Վազգեն Ա. հայրապետի ... ընթացքում ... խումբ կաթի նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը, որից հետո պատգամավորները կշարունակեն ժողովը մինչեւ կաթողիկոսի ընտրությունը: Վի-

Շահե արք. Աճեմյան. «Հայ եկեղեցին պետք է ըլլա մեկ մարմին, մեկ հոգի, մեկ վարչական կառույցով»

— Այսօր Հայ առաքելական եկեղեցու համար պատմական օրեր են: Ձեր կարծիքով, Ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրության նախօրեին ի՞նչ վիճակում է գտնվում մեր եկեղեցին: Ի՞նչ խնդիրներ են ծառացել եկեղեցու առաջ:

— Խնդիրները բազմաթիվ են, սա կայուն կենտրոնական հարցը, որ կներկայանայ այսօր Հայ եկեղեցու համար, դա ընտրվելիք կաթողիկոսի անձն է: Հայաստանյայց եկեղեցին որեւէ ժամանակ այսքան լայն ծավալով կազմակերպված կաթողիկոսական ընտրություններ չի ունեցել: Նույնիսկ անցյալում արտասահմանի ներկայացուցիչ պատգամավորները կընտրվեին եւ րեւանեն եւ կհրավիրվեին անոնք, որոնք հասնել կրնային կամսկանեին: Առաջին անգամն է, որ աշխարհի չորս ծագերեն, բոլոր համայնքներեն մեծ թիվով ներկայացուցիչներ կուգան Մայր Տաճար Ս. Էջմիածնի մեջ կաթողիկոս ընտրելու: Կարծեմ թե աստվածային ինչ որ խնամք կա Հայ եկեղեցիին նկատմամբ, որ կմարմնավորվի ամեն հոսանքի, ամեն գաղափարի հայ հավատացյալների հավաքումով նույն տեղը, նույն նպատակի համար: Այնպես որ, Հայ եկեղեցիին առջեւ տագնապ մը չէ, որ կծառանա, այլ տագնապի լուծումն է, որ կակսի մարմնավորվիլ: Համոզված ենք, որ Լուսավորչի այս լուսավոր տաճարին մեջ, նորէն պիտի խոսի Աստծո ձայնը եւ պիտի կատարեն ճիշտ ընտրություն մը առանց նկատի առնելու իրենց անձնական շահերը: Մեր ամբողջ փափագը այդ է, որ այս ընտրությունն անցնի խաղաղորեն եւ տա այն արդյունքը, որ կսպասվի:

Տես # էջ 2

Օրակարգ եւ ժամանակացույց Ազգային-եկեղեցական ժողովի

Մայր աթոռ Ս. Էջմիածնից մեզ հաղորդվեց Ազգային-եկեղեցական ժողովի առաջիկա երեք օրերի օրակարգը, օրակարգն ու ժամանակացույցը, որը, այնուամենայնիվ, վերջին պահին կարող է որոշ փոփոխությունների ենթարկվել:

Երկուշաբթի, ապրիլի 3, Ա նիստ

— Ժամը 9-ին Ս. պատարագ, որի ավարտին պատգամավորները Մայր հայրապետությունն են ընդունում, իսկ այնուհետեւ հոգեհանգստյան պաշտոն է մատուցվում Վազգեն Ա երջանկահիշատակ կաթողիկոսի հոգու համար:

— Ժամը 10-12:30 պատգամավորների արձանագրություն:

— Ժամը 14:30-ին, ճաշից հետո, նիստերը շարունակվում են վեհարանում, ... պատգամավորները մուտք են գործում ... համար դեպի Կաթողիկոսական տեղապահի, Գարեգին Բ կաթողիկոսի եւ Կոստանդնուպոլսո պատրիարքի:

Նիստի բացումից հետո պատգամավորների ներկայության ստուգում:

— Ժամը 15:45-ին պատգամավորների առաջ ճառախոսությամբ հանդես է գալիս հանրապետության նախագահը: Այնուհետեւ լսվում է հաշվետվություն կանոնակարգի մասին, որից հետո ընտրվում են ժողովի դիվանի 2 ատենապետներն ու 2 ատենադպիրները, ինչպես նաեւ հաշվիչ հանձնախմբի անդամները: Օրինական կանոնակարգի ընթերցումից հետո ընտրվում են գնահատողների եւ բանաձեւի հանձնախմբերը:

— Ժամը 18-ին վերջ է գտնում առաջին նիստը:

Երեքշաբթի, ապրիլի 4, Բ նիստ

— Ժամը 10-ին ժողովի բացման աղոթք: Պատգամավորների ներկայության ստուգում, ապա ընթերցում եւ հաստատում նախորդ օրվա ատենագրության:

— Հաշվետվություն կաթողիկոսական տեղապահի վերջին 1 տարվա գործունեության:

— Ժամը 11:30-ին պատգամավորները ... վեհարանից ուղղվում են Մայր տաճար, ... Ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրության առաջին փուլը 45 եպիսկոպոսների ցուցակից թեկնածուների եւ ... անուն ցանկի ընտրություն:

— Վերջ Բ նիստի: Ճաշ:

Նույն օրը, Գ նիստ

— Ժամը 14:30-ին Մայր տաճարում ընտրություն Ամենայն հայոց հայրապետի:

— Ժամը 15:30-ին նիստի շարունակություն վեհարանում: Ներկայացում եւ քննարկում պատգամավորների առաջարկների եւ բանաձեւի:

— Փակման խոսք նորընտիր կաթողիկոսի կողմից:

Ծեծել են պատգամավոր Օնիկ Ժամկոչյանին

Փարիզից ժամանած հյուրերից տեղեկացանք, որ Ս. Էջմիածնում գումարվելիք Ազգային եկեղեցական ժողովի ֆրանսահայ պատգամավորներից Օնիկ Ժամկոչյանը, որ կաթողիկոսական ընտրությունների մասին իր տեսակետը պարզել էր փարիզահայ «Յանց» ակումբում տեղի ունեցած վիճաբանական երեկույթի ընթացքում եւ դեմ արտահայտվել Գարեգին Բ-ի թեկնածությանը (թղթակցությունը տպվել «Ազգի» մարտի 28-ի համարում), հինգշաբթի օրը Փարիզի փողոցներից մեկում ծեծի է ենթարկվել անհայտ 2 հայերի կողմից, որի պատճառով հիվանդացել է եւ հրաժարվել Երեւան ժամանելուց: Նախորդ-գիշեր Օ. Ժամկոչյանը երկար հեռախոսազրույց է ունեցել մի անծանոթի հետ, որը նրան սպառնալիքներ է ուղղել եւ զգուշացրել Երեւան մեկնելուց:

Թուրքիայի պաշտոնյաները բողոքում են

Նյու Յորքից ստացված ֆաքսի մարտի 31-ի հաղորդագրությունից տեղեկանում ենք, որ Թուրքիայի պաշտոնյաները հեռախոսազանգերով հեղեղել են սենատոր էլ դ'Ամատոյի գրասենյակը, բողոքելով նրա առաջարկված նախագծի դեմ, որով օրական մինչեւ 500 հա... ...վում են Ամերիկայի ... կողմից Թուրքիային ցուցաբերվող բոլոր տեսակի օգնությունները, մինչեւ վերջինս կտրական միջոցներով չբարելավի մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցը երկրում:

Այս տարվա մարտի 20-ին ներկայացված S.678 նախագիծը, որին միացել է նաեւ սենատոր Լարի Պրեսլերը, հաջորդ տարվա համար պահանջում է դիտորդներ ուղարկել Թուրքիա՝ հետեւելու մարդու իրավունքների խախտումներին, կրճատել բոլոր տեսակի ռազմական գործողությունները երկրի 15 միլիոն քուրդ բնակիչների դեմ, եւ ճանաչել նրանց իրավունքները, գործնական քայլեր ձեռնարկել Կիպրոսից զինվորական ստորաբաժանումները դուրս բերելու, անհապաղ վերացնել Հայաստան առաքվող ամերիկյան եւ միջազգային օժանդակությունների շրջափակումը, վերացնել քրիստոնեական եկեղեցիների եւ դպրոցների վրա դրված պաշտոնական սահմանափակումները եւ պաշտպանել քրիստոնյա հոգեւորական ... ունեցվածները ... բեկչական գործողություններից:

Անդրադառնալով այս նախագծին, Արդարություն Կիպրոսի համար միջազգային կոորդինացիոն կոմիտեի նախագահ Ֆիլիպ Քրիստոֆերը ասել է. «Մենք պահանջում ենք, որ ամերիկյան հույն համայնքը զանգահարելով սենատոր դ'Ամատոյին, տեղեկացնի նրան, որ որպես ամերիկյան հարկատուներ, մենք հոգս ենք մարդու իրավունքների պաշտպանության նրա հետեւողական քայլերով եւ նրա այս վերջին նախաձեռնությամբ»:

digitised by A.R.A.R.@

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁ

Աթեիստները եկեղեցու պաշտպան...

Տասնամյակներ շարունակ աթեիզմ քարոզած, կրոնն ու եկեղեցին իրենց մեծ ուսուցչի նման ափիոն համարած անհավատներ, այսօր, մեր քսաներորդ դարին, պետական հրահանգումով, կասկածի գրոհի են անցել ՌԱԿ-ի ու այլ կազմակերպությունների եւ անձնավորությունների դեմ կաթողիկոսական ընտրություններում նրանց արտահայտած դիրքորոշման պատճառով:

Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու էությանն ու դավանանքին անհաղորդ, նվիրապետության, կառուցվածքին ու պատմությանն անգիտակ վարձու գրչակները հիմա դարձել են նրա պաշտպաններն ու միավորման ջատագովները: Անբարոյականությունը հասել է այնտեղ, որ նրանք հայ եկեղեցին ուզում են «պաշտպանել» նրա անկախության, միության ու Ս. Էջմիածնի գերակայության համար մարտնչած ու նյութական, բարոյական զոհողություններով այն կանգուն պահած կազմակերպություններից: Վարպետորեն օգտագործելով եկեղեցական տագնապի դրդապատճառների, ընթացքի ու ծանրակշիռ հետեւանքների մասին հայրենի ժողովրդի մեծ մասի անտեղյակությունը, նրանք, «համազգային շահերի» նորօրյա քարոզիչները, Ռամկավար ազատական կուսակցությանը զրպարտում են եկեղեցու միավորումը խոչընդոտելու եւ եկեղեցին նեղ կուսակցական շահերի ծառայեցնելու մեջ: ՌԱԿ-ի ու Էջմիածնին հավատարիմ մնացած կազմակերպությունների ու անձնավորությունների դեմ շղթայազերծված այդ արշավին իրենց մասնակցությունն են բերում նաեւ խորհրդային կարգերին հլու հնազանդ ծառայած ֆունկցիոներները, որոնք փոքր դեր չեն խաղացել երկփեղկվածության խորացման գործում: Նրանք, հայ եկեղեցու գոյությունն ու նրա ազգային հոգեւոր բացառիկ դերակատարությունը ժխտած երեկվա պաշտոնյաները, այսօր համարձակվում են գրել ու ասել, թե ՌԱԿ-ը չի ցանկանում եկեղեցական տագնապի լուծումը, որովհետեւ կուսակցական շահերը պահանջում են, որ երկփեղկվածությունը շարունակվի եւ դրանով կուսակցության գոյատեւման համար պայքարի կենսական դաշտ ստեղծվի: ՌԱԿ-ը պետք չունի այդ դաշտին, որովհետեւ բոլորից ավելի ինքն է տուժել դրանից: Ստիպված լինելով ուժ, եռանդ, ժամանակ ու միջոցներ ծախսել հանուն այն բանի, որ օտար ափերում սփռված հայ գաղթօջախները կապված մնան իրենց հայրենիքին ու հոգեւոր կենտրոն Ս. Էջմիածնին, ՌԱԿ-ը դրա պատճառով չի կարողացել ամբողջական ուժականությամբ նվիրվել Հայ դատի հետապնդման, հայապահպանման ու սփյուռքի կազմավորման գործին, իր ուժերը ջլատելով սփյուռքը հայրենիքին հակադրող, Անթիլիասը հակաթոռի վերածող ու կուսակցականացնող փորձերի դիմակայման պայքարում: Ի դեպ, Անթիլիասի մասին. գիտե՞ն արդյոք ՌԱԿ-ի նորաբույս ընդդիմախոսները, որ ՌԱԿ-ը, նախքան եկեղեցական տագնապը, մեծագույն դեր է ունեցել եղեռնից հետո գաղթական դարձած Մեծի Տանն Կիլիկիո աթոռի Անթիլիասում հաստատվելու ու բարգավաճելու գործում, սկսած Սահակ Խապայան կաթողիկոսից, մինչեւ Գարեգին Ա. Հովսեփյանց կաթողիկոսի ընտրությունն ու գործունեությունը, ընդհուպ 1956 թ.-ի սեւ դեկտեմբեր, երբ Անթիլիասի հոգեւորականների մեծ մասը բռնի դուրս դրվեց վանքից, եւ գիտե՞ն արդյոք մեր ընդդիմախոսները, թե Գարեգին Բ.-ի թեկնածությանն առարկող ՌԱԿ-ը, միեւնույն ժամանակ ոչ մի թեկնածուի էլ չի պաշտպանում, դրանով իսկ ապացուցելով, որ իր դիրքորոշումը անձնական կամ հատվածական համակրանքի ու հակակրանքի վրա հիմնված չէ, այլ բխում է այն հաստատ համոզումից, թե Գարեգին Բ-ի ամենայն հայոց կաթողիկոս ընտրությամբ հրաշքով իսկ չի լուծվելու եկեղեցական միության հարցը, ինչպես կարծում են ոմանք, եւ այս իմաստով ավելի իրատես է նույնինքն Գարեգին Բ-ն:

Կաթողիկոսական ընտրությունների քաղաքականացման սկիզբը դժբախտաբար դրեց հանրապետության հարգարժան նախագահը, որի միջամտությանը հաջորդեցին, եւ ոչ թե նախորդեցին, ՌԱԿ-ի, ՀԲԸՄ-ի եւ այլ կազմակերպությունների ու ազգային դեմքերի հայտարարություններն ու վերապահությունները: Հակառակ մեր ընդդիմախոսների ցեխարձակումներին, մենք մեր տեսակետներն ու դիրքորոշումները արտահայտել ենք պատշաճ ու պարկեշտ ձեւով, չենք ժխտել Գարեգին Բ կաթողիկոսի արժանիքներն ու բարեմասնությունները, բայց նաեւ չենք խուսափել եկեղեցական տագնապի ծալքերն ու մանրամասները բացահայտելու պարտավորությունից: Ի դեպ, «Ազգի» էջերը տրամադրվեցին մեծ թվով հոգեւորականների, որոնք ունեին տարբեր կարծիքներ, ինչը չի կարելի ասել պաշտոնական եւ ուղեկից մամուլին, որը խիստ միակողմանի եւ կոմունիստական քաղքենիությունը հիշեցնող վարքագիծ ցուցաբերեց: Այս դեպքում ո՞ւմ կարելի է մեղադրել կուսակցականության մեջ, եթե ոչ պաշտոնական մամուլին: Այս բոլորը սակայն ոչնչով չպետք է նսեմացնեն Ազգային-եկեղեցական ժողովի վեհությունը, որի 460 պատգամավորները Ս. Էջմիածին են ժամանել կատարելու իրենց սուրբ պարտականությունը՝ ազատորեն ընտրելու ամենայն հայոց կաթողիկոսին:

Ռամկավար ազատական

Խաղաղ բանակցությունները կրկին հայտնվում են փակուղում

Սկիզբը էջ 1

Իսկ Պրահայում ընթացող՝ բանակցությունների ժամանակ ԵԱՀԿ նախագահող՝ Հունգարիայի արտգործնախարար Լասլո Կովաչը հայտարարել է, թե ներկայումս ղարաբաղյան հակամարտության խաղաղ կարգավորման խնդիրն ավելի է բարդացել, քանի որ կողմերը միմյանց ներկայացնում են այնպիսի պահանջներ, որոնք վաղուց արդեն լուծված էին համարվում:

Այսպիսով, ակնհայտ է, որ խաղաղարար բանակցությունները հերթական անգամ մտնում են փակուղի, եւ քանի որ դրա հիմնական մեղավորն Ադրբեջանն է, ակնհայտ է, որ վերջինս դեռեւս խնդիրը ռազմական ուղիով լուծելու հույսեր ունի: Իսկ դա նշանակում է, որ կամ պետք է նրան «բուժել» այդ պատրանքից, կամ Ադրբեջանի ղեկավարություններն իրենք պետք [illegible] ավելի [illegible]ղաքականություն վարեն եւ [illegible] նստեն բանակցությունների սեղանի շուրջ առանց անհեթեթ նախապայմանների: Ընդ որում առաջինն այնքան էլ ցանկալի չէ՝ այն կնշանակի այրել վերադարձի բոլոր կամուրջները, իսկ երկրորդը պարզապես թույլ չեն տա Ադրբեջանի արեւմտյան եղբայրները, որոնք համառորեն շարունակում են Հայաստանը դիտել որպես ռուսական ռազմական հենակետ Անդրկովկասում: Բանակցությունները որեւէ առաջընթաց չեն արձանագրում, իսկ ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի նախագահի պաշտոնակատար Կարեն Բաբուրյանի այն հայտարարությունը, թե «անկախ նրանից, թե միջազգային ատյաններն ինչ որոշում կկայացնեն, հանրապետության համար վճռորոշ խնդիրները լուծել է ինքը՝ ժողովուրդը», նշանակում է, որ համենայն դեպս սկզբունքային խնդիրներում Ղարաբաղը չի պատրաստվում զիջումների գնալ: Իսկ դա իր հերթին նշանակում է, որ բանակցությունների ընթացքում Հայաստանը միշտ էլ կարող է հանդես գալ որոշակի վերապահումներով՝ հայտարարելով, թե պատրաստ է ընդունել ցանկացած որոշում, եթե դա ընդունելի լինի նաեւ Լեռնային Ղարաբաղի համար:

Մնում է ավելացնել [illegible] -այս, որ եթե [illegible] բանակցությունները բարեհաջող ավարտվեն, առայժմ շատ քիչ երկրներ են համաձայնել խաղաղարար ուժեր ուղարկել հակամարտության գոտի, ուստի այդ զորքերի կազմի քննարկումները նույնպես կարող են տարիներ տեւել: Պարզ է միայն մի բան՝ Ադրբեջանի վարած «մի քայլ առաջ, երկու քայլ ետ» քաղաքականությունը լրջորեն վտանգում է խաղաղարար բանակցությունների ընթացքը, եւ կարող է գալ մի պահ, երբ ստիպված կլինենք ամեն ինչ սկսել նորից:

ԱՐՄԱՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Սկիզբը էջ 1

— Դուք ի՞նչ եք սպասում այդ ժողովից:

— Ես կուզեմ, որ անձեն ավելի նայինք, թե ով կրնա շարունակել Վազգեն կաթողիկոսի սկսած գործը: Վազգեն վեհափառը վերջին տարիների Հայաստանի անկախացումեն հետո ուզեց ամեն գնով երկու ծրագիր իրագործել. սահմանադրություն Հայաստանյայց եկեղեցւո եւ վերջ տալ Հայ եկեղեցիին ծոցին մեջ ծնած երկփեղկումին, որ սկսավ 1956-ին, վերադառնա կանոնական կացությունը: Այսինքն, թեմերը, որոնք կպատկանեին Էջմիածնին եւ որոնք խլվեցան Էջմիածնեն, ետ վերադառնան Ս. Էջմիածնի հեղինակության տակ: Եւ այնպես լինի, որ ինչպես Հայաստանի մեջ, այնպես ալ եկեղեցիին մեջ, սկսի նոր դարագլուխ մը, որ կոչվի վերածննդի, վերակազմակերպումի չեմ կարծեր, թե դժվար պիտի ըլլա պատգամավորներուն համար ընտրել մեկ թեկնածու Մայր Աթոռին համար:

Գարեգին արք. Գազանճյան, պատրիարք Հայոց Թուրքիո

— Ամենապատիվ Տեր, ի՞նչ ակնկալիքներ ունեք ապրիլի 3-ին բացվելիք ժողովից:

— Մեր միակ փափագն է, որ խաղաղությամբ կատարվի, եւ անձեր իրենց կուսակցական միտումներով տարբեր չմտածեն: Եւ Լուսավորչի աթոռի բարիքին համար պետք է մտածեն եւ արժանավոր մեկը ըլլա, որ կարողանա այս գործը քիչ մը տանիլ: Ճիշտ է, որ այսօր բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիները տկարացած են, բայց մեր եկեղեցին տկար է նույնպես: Մենք պետք է մեր եկեղեցին հզորացնենք: Փափագս է, որ ամեն քվեարկողները, որպեսզի Հայաստանյայց եկեղեցու առաջին սպասավոր Ամենայն հայոց ազգընտիր հայրապետ ըլլալ ամենեն ընտրյալ եւ ամենեն կարող ըլլա հայ հոգեւորականության շարքին մեջ, որպեսզի մխիթարվենք: Այդ կըլլա մխիթարությունը մեր ժողովրդին եւ ի փառս Աստծո: Կաթողիկոսի ընտրության բազմաթիվ կողմերեն կարելի է նայել: Երբ մեր հայրենիքին մեկ թեւն է քաղաքական, տեսական, վարչական իմաստով, մյուս թեւը Հայաստանյայց եկեղեցին է, շուրջ 1700 տարի միախառնված են եկեղեցին եւ ազգի պատմությունը, մեկի հզորացումը հզորացնում է նաեւ մյուսին: Բարեկարգության եւ առաջադիմության համար անհրաժեշտ է նաեւ եկեղեցու զարգացումը: Այն ճանապարհին վրա անհրաժեշտ է, որ եկեղեցին ունենա իր զորքը, որպեսզի այս երկրին մեջ եւ ի սփյուռս աշխարհի ցրված հայերուն մեջ դասա-

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ

Այսօր Ս. Էջմիածնում բացվում է Ազգային-եկեղեցական ժողովը

եւ վերամիավորումի շրջան:

— Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրությունից հետո ինչպիսի՞ն պետք է լինի հայ եկեղեցու ապագան:

— Ես կկարծեմ, թե լրացնելի այսօր եկեղեցվո միությունն է: Բոլորս աչքերը այդ բանին կնային: Միություն այնպիսի ձեւով մը, որ ոչ թե միայն խոսքով միություն լինի, այլ կոնկրետ Հայ եկեղեցին ըլլա մեկ մարմին, մեկ հոգի, մեկ վարչություն եւ մեկ ամբողջություն: Շատ խոսքեր լսվեցան այս մասին: Կարծեմ ժամանակը եկավ ասիկա վերածելու իրականության: Այդ իրականությունը կըլլա, երբ տարակարծությունները վերցվին, եւ առաքելադավանության Հայ եկեղեցին: Չըլլա ոչ այս աթոռը այսինչին, ոչ ալ մյուս աթոռը այնինչին: Այդ եկեղեցու կառուցվածքը դուրս գա այդ կուսակցական ազդեցություններեն, եւ ինքը իր տերը ըլլա: Այսպես կտեսնեմ միակ ճամփան, որ կրնա մեզի տանիլ իսկական իրագործված եկեղեցական միության:

— Իսկ ո՞վ կարող է լինել այդ միավորողը:

— Ես չեմ կարծեր, որ անձ մըն է, որ կմիավորե: Անձ մը կրնա միայն ընդհանուր գծերը գծել մեր կտրելիք ճանապարհին: Ես կհասկնամ ձեր հարցումը: Գիտեմ, թե դուք ինչ կուզեք լսել ինձմե, բայց ես անուն չպիտի տամ: Այդ անունը մենք մեր քվեաթերթիկին վրա պիտի գրենք:

— Իսկ արդեն բոլոր նախապայմանները ստեղծվա՞ծ են, թե ինչպես պետք է անցկացվի Ազգային-եկեղեցական ժողովը:

— Այո: Երեկ ունեցանք եպիսկոպոսական հավաք երկու պատրիարքներու ատենապետությամբ եւ եկանք այն եզրակացության, թե մթնոլորտը բավական պատրաստ է, որպեսզի պատգամավորները իրենք ազատ ընտրեն այնպես, ինչպես կպատկանին: Իսկ մեխանիզմն արդեն շատ լավ կերպով կազմակերպված է: Առաջին քվեարկությամբ մեկ անուն պետք է գրվի յուրաքանչյուր քվեաթերթի վրա: [illegible] Երկրորդ, որոնք ամենաշատ թվով քվեները կստանան, պիտի ներկայացվին միակ թեկնածուները: Իսկ երրորդ ներսին մեծամասնությամբ պիտի կատարվի ընտրություն: Դժվար է նախատեսել, թե 421 պատգամավորներուն ձայները ինչպես պիտի բաժանվին: Կան անուններ անշուշտ: Ամենեն շատ կրկնված անունը նախագահի հայտարարությունեն ի վեր Գարեգին Բ կաթողիկոսի անունն է: Կան Պարգեւ սրբազանի, Գարեգին արք. Ներսիսյանի, Խաժակ սրբազանի անունները, որոնք ավելի հաճախ կկրկնվին: Ես մարդ ձեռքն իր խղճին դնե եւ ճիշտ կերպով գործե:

— Ձեր կարծիքով, ի՞նչ կտա նոր կաթողիկոսի ընտրությունը մեր եկեղեցուն:

— Այն պետք է նպաստի Ս. Էջմիածնի բարձրացմանը, բարգավաճմանը եւ խաղաղությանը: Քանի որ այսօր ազատ հայրենիքի մեջ ենք, եկեղեցին էլ պետք է այլեւս դուրս գա աշխարհական տիրապետություններից: Մեր եկեղեցին ազգային եկեղեցի է, բայց դա չի ըսեր, թե կուսակցական վեճերը պետք է գան մտնեն եկեղեցիներ:

— Ինչպե՞ս եք վերաբերվում Հայաստանի նախագահի կարծիքին:

— Անհատապես ամեն մարդ ազատ է որեւէ մեկ կարծիք հայտնելու: Երբ նայենք մեր պատմության ընթացքին, 1700 տարի ի վեր բոլոր կաթողիկոսների ընտրություններում այդպիսի միջամտություններ կան: Օրինակներ շատ են: Վազգեն կաթողիկոսի ընտրությունից երկու ամիս առաջ ամեն մարդ գիտեր, որ նա պիտի ըլլար: Ճիշտ է, որ Ամենայն հայոց կաթողիկոսը աշխարհի հայության համար է: Բայց հոս պիտի բնակվի: Անհրաժեշտ է, որ հողը ճանչնա: Հետո պետության հետ հաշտ հարաբերություն ունենա, այսինքն՝ ազատ մնա: Այդ ազատությունը պահելու համար անհրաժեշտ է, որ այլեւս եկեղեցին ու պետությունը զուգահեռ ընթացք ունենան եւ խաղաղության մեջ մնան: Կարժե մեր ժողովուրդին այս ջանքերը:

— Դուք մտնո՞ւմ եք այն կարծիքին, թե Գարեգին արք. Ներսիսյանը պետք է ընտրվի կաթողիկոս:

— Ես մինչեւ ընտրության օրը կսպասեմ: Չեմ ուզեր, որ խոսքեր, բաժանումներ ըլլան շատ: Ավելի լավ է, որ բոլորս միանանք մեկ թեկնածուի վրա: Այնպես թե օտարներու աչքին լավ երեւալ եւ թե նաեւ մեզի համար լավ եղած կըլլա: Ընտրվողն էլ ալ ավելի օժանդակներ կունենա: Անշուշտ, որեւէ մեկը սիրելի է ինձի համար: Գարեգին կաթողիկոսն էլ սիրելի է ինձի համար: Ոչ մեկ տարբերություն ես չեմ դներ: Ձայն բազմաց, ձայն Աստծո:

Զավեն արք. Չինչինյան, առաջնորդ Եգիպտոսի թեմի

Մենք հոգեւոր ուրախություն ունենք, որովհետեւ վեց ամիսներ ի վեր սպասված էինք այն մասին, որ հայրապետական աթոռի վրա նստի նոր հայր: Վաղը ընտրությամբ այդ սուրբ աթոռը կլրանա, եւ շուրջ 420 պատգամավորներու քվեներով կընտրվի նոր հայրապետը: Ես այն համոզումներեն եմ, որ Սուրբ Հոգին կառաջնորդե բոլոր կարան հոգեւոր մխիթարություն եւ կրթություն: Շատ բան կա անելիք 70 տարիներ ի վեր հոգեւորապես սպառված մեր ժողովրդին Ավետարանի ճշմարտությունները ուսուցանելու համար:

Ռոբերտ Պարսամ, ԱՄՆ Արեւմտյան թեմից ընտրված պատգամավոր

Դժվար է ասել, թե ով է ամենաարժանավորը, բայց մի քանի անձեր կան, որ կկարծեմ, թե արժանի են: Անշուշտ, Գարեգին Վեհափառը, Թորգոմ Պատրիարքը եւ շատ ուրիշներ: Բայց դեռ պիտի խոսինք, տեսնենք, ինչպես պետք է այդ խնդիրը լուծվի: Մեր թեմում որեւէ որոշում չենք կայացրել, թե ինչ որ մեկին պետք է քվե տանք: Բայց ամեն անձ իր խղճով պիտի որոշի: Կեսօրից հետո պետք է հանդիպենք Հայաստանում ԱՄՆ դեսպան Հարրի Գիլմորի հետ, որը վստահ եմ, որ պիտի ողջունե մեզ եւ հյուրընկալի:

— Հայաստանի նախագահի կարծիքը կարո՞ղ է ազդել Ձեզ վրա:

— Բավականին մեծ ազդեցություն ունեցավ: Ամերիկայում մենք վարժված ենք, որ կառավարությունն ու եկեղեցին ազատ կերպով ընտրություններ անեն: Անշուշտ, կհավանեմ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին, եւ ինքն էլ այս հարցի մեջ կուզեմ, որ լավագույնը լինի ոչ միայն Հայաստանի համար, այլեւ եկեղեցու համար: Բայց առանց բացատրության տալու, թե ինչու այդ քայլը կանի, մեզ համար դժվար է հասկանալ:

— Ի՞նչ սպասելիքներ ունեք:

— Անշուշտ, կուզենք, որ եկեղեցու միավորություն կատարվի, սփյուռքի հայերի հետ մոտեցումը ավելանա, եւ այժմ ազատ Հայաստանի պայմաններում Աստծո խոսքը տարածվի Հայաստանի մեջ ու դուրսը:

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակվում է [illegible]
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«Ազգ» թերթի հիմնադիր խորհուրդ
Երեւան 375010, Հանրապետության 47
Ֆաքս 562941, AT&T (7-8852) 151065,
e-mail INTERNET: azg2@arminco.com
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ / հեռ. 521635
Տնօրեն
ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ / 562863
A STYLE համակարգչային ծառայություն / 581841
Ոճը եւ տառատեսակները [illegible]
Apple Macintosh
համակարգչային ցանցը
«Ազգ» թերթի
LIBERAL DEMOCRATIC NEWSPAPER
Editor
H. AVEDIKIAN / phone: 521635
47 Hanrapetoutian st.
Yerevan, Armenia, 375010

digitised by A.R.A.R.@

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ

Լուսարձակի Արանճե

Հայ եկեղեցին ամբողջովին քաղաքականացնելու վտանգաւոր փորձը

Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ գոյավիճակը մի՛շտ ալ եղած է հայ ժողովուրդին մտածումին սեւեռակէտը, մի՛շտ ալ դարձած է անոր ուշադրութեան կեդրոնը, որովհետեւ անիկա հաւատքի տուն մը ըլլալէ կամ կրօնական բնոյթ ունենալէ աւելի, պարուրուած է նաեւ գերազանցապէ՛ս ազգային յղացքով մը:

Պատահական չէ, որ զայն կը կոչենք Ազգային եկեղեցի, կը նկատենք Ազգային Հոգեւորատուն, քանի դարեր շարունակ անիկա այդ առաքելութեամբ գործած է եւ այդ առաջադրանքով ալ գոյատեւած:

Իսկ ուրիշ կարեւոր դերակատարութիւն մը, զոր ունեցած է մեր եկեղեցին, ատիկա իր միասնութեան ու մէկութեան ջատագովումը եղած է, այդ գործօնները նկատելով հայ ժողովուրդին հոգեկան ու ֆիզիքական ապահովութեան գլխաւոր լծակներէն:

Ահա թէ ինչո՛ւ շատեր նախանձախնդիր են, որ Հայաստանեայց առաքելական եկեղեցին մնայ միասնական ու միակուռ Ս. Էջմիածինի գերագահութեամբ ու նուիրապետականութեամբ, հեռու երկգլխանի գոյութենէ:

Դժբախտաբար սակայն, 50ական թուականներու կէսէն սկսեալ, որպէս արդիւնք «ցուրտ» պատերազմի (թէ՞ «տաք») քաղաքականութեան ու ոմանց այդ առիթէն օգտուելու դիտաւորութեան, ինչպէս նաեւ խորհրդային Հայաստանի դէմ պայքարին, եկեղեցւոյ մէջ առաջացաւ խիստ վտանգաւոր պառակտում մը, անջատում մը, հերձուած մը, որուն հետեւանքները բաւականին սուղ արժեցին (ու կ՛արժեն) մեր ժողովուրդին:

Այլ խօսքով, ա՛յդ քայլով, հերձուածը կուսակցականացաւ ու կը մնայ այդպիսին մինչեւ օրս, հակառակ կաթողիկոսներու մակարդակով կատարուած բազմաթիւ ողջագուրումներուն, գիրկընդխառնումներուն, կոչերուն, յայտարարութիւններուն եւ այցելութիւններուն, որոնք լաւագոյն պարագային չեն անցնիր խօսքի սահմաններէն: Բնական է, անցնող շուրջ եօթը տարիներու հայաստանեան արագընթաց իրադարձութիւնները, նոր հոլովոյթները, իրաւացիօրէն պիտի մտածել տային, կրնային նաեւ եկեղեցական տագնապին լուծում մը տալ, թէկուզեւ աստիճանական զարգացումներով եւ իրագործումներով:

Անկեղծ ըլլալու համար, այս առնչութեամբ շատ ալ լաւատես ըլլալը ... հաւկուրութեան նման բան մըն է, որովհետեւ մէկ կողմէ մեր դիմաց կայ «կուսակցականացած եկեղեցին»՝ յանձին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, իսկ միւս կողմէ՝ ներկայ պայմաններու տակ՝ միացումի տարբերակներու չգոյութիւնը, մանաւանդ որ Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Հայրապետի վախճանումէն ետք, նորի մը ընտրութիւնը կը մնայ հրատապ հարց:

Այս ցաւալի տագնապին բոլոր երեսներն ու ծալքերը մոռցած, յանկա՛րծ, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Լեւոն Տէր Պետրոսեան, յայտնապէ՛ս «կազմակերպուած ու ծրագրուած» հարցազրոյցով մը թէեւ ոչ իր նախագահի հանգամանքով, բայց որպէս՝ այդ դիրքէն, կը յայտարարէ, թէ իր թեկնածուն Կիլիկիոյ Աթոռի գահակալ Գարեգին Բ կաթողիկոսն է:

Ի լոյր այս յայտարարութեան եւ նախքան այդ Գարեգին Բ կաթողիկոսի Հայաստան գտնուելուն եւ հոն ունեցած դռնփակ, խորհրդապահական հանդիպումներուն, նախագահին թէ այլոց հետ, հանկնալով «խաղին նորութիւնը», մինչ այդ չբացայայտուած կամ բացայայտուած թեկնածուներու ամբողջ բանակ մը, թեկնածութեան թղթածրարներով կ՛անհետանայ հրապարակէն ...

Նախագահին այս «ռումբը» շա՛տ հեռու է պատահական, զգացական կամ պարագայական ըլլալէ, ինչպէս կ՛ուզեն հաւատալ (կամ հաւատացնել) ոմանք, հետեւաբար, իր բնոյթով, ձեւակերպումով ու թայմինկով, վտանգաւոր նախընթաց մըն է, այնքան ատեն որ եկեղեցւոյ ներքին գործերուն միջամտելու յաւակնութիւնը կայ, զայն քաղաքականացնելու վտանգը կայ, ընտրութեան կարգը ապաժողովրդավարականացնելու ձգտումը կայ, այլ արժանաւորներու թեկնածութիւնը կանխելու միտում մը կայ:

Զարմանալին այն է, որ ոմանք այն միամտութիւնը ունին, թէ Գարեգին Բ ի Ամենայն հայոց կաթողիկոս դառնալով եկեղեցական տագնապը պիտի լուծուի եւ ամէն ինչ իր տեղը պիտի գտնէ:

Բայց արդեօ՞ք այդպէս է, արդեօ՞ք ան այդ հեղինակութիւնն ու ուժը պիտի ունենայ, արդեօ՞ք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը պիտի փոխէ իր աւանդական քաղաքականութիւնը, բայց մանաւանդ արդեօ՞ք նոր կաթողիկոս մը պիտի չբազմի այդ կուսակցականացած գահին եւ ըլլայ ... «պապէն աւելի պապական»:

Ասոնք անխուսափելի հարցադրումներ են, որոնք ոչ միայն կը մտահոգեն, այլեւ կը ջարդեն մեր հաւատացեալ ժողովուրդը եւ յատկապէս, ուզենք կամ չուզենք, սփիւռքի այն հատուածը, որ եկեղեցւոյ երկփեղկումէն ետք, մնալով իր սկզբունքային կեցուածքին վրայ, հետամուտ եղած է այս տագնապին բարձումին:

Այս բոլորին լոյսին տակ, նախագահին միջամտութիւնը անտեղի եւ անընդունելի գտնողները, որոնք իրաւունք ունին ըլլալու այսքան «ծայրայեղական», ոչ մօտաւոր եւ ոչ ալ հեռաւոր հորիզոններու վրայ կը տեսնեն յուսադրիչ նախանշաններ միացումին:

Իսկ երբ տեսնողներ, զգացողներ ու շօշափողներ կան (... ի պատիւ իրենց եւ ի հեճուկս յոռետեսներուն) ժամանակը ցոյց պիտի տայ անոնց լաւատեսութեան չափանիշներն ու արդիւնքը:

Մինչ այդ, ի յառաջագունէ «խափանուած» կաթողիկոսական ընտրութիւնը չդառնալու համար «նուիրագործուած» ակտ մը, անհրաժեշտաբա՛ր եկեղեցական դասը պատասխանատուութեան տակ կը գտնուի իր խօսքը ըսելու, իր կարծիքը յայտնելու, պայմանաւ որ անիկա չըլլայ մանուածապատ, անթափանցիկ ու խուսափողական, ոչ ալ՝ քաղաքական, դերասանական ու անձնատուական:

Այլապէս՝ մեր ժողովուրդին եւ անկախ Հայաստանին համար, կաթողիկոսական պատմական այս ընտրութիւնը կրնայ դառնալ իրօք ... պատմական՝ իր անբաղձալի հետեւանքներով, որոնց բացարձակապէս պէտք չունի հայ ժողովուրդը, մանաւանդ այս օրերուն:

ՊԱՐՈՅՐ ԱՂՊԱՇԵԱՆ,
«Զարթօնք»

Հայոց կաթողիկոսի ընտրության մասին գիտական առաջին հրատարակությունը

Հայր Գրիգոր վարդապետ Մազունյանի «Ընտրեալդ յԱթոռոյ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրությունը» գիրքը Հայաստանյայց եկեղեցու Ամերիկայի Արեւելյան թեմի առաջնորդ Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամյանի գնահատմամբ Հայ եկեղեցու պատմության մեջ առաջին հրատարակությունն է, որ պատմական եւ ակադեմիական լուրջ մոտեցմամբ ներկայացնում է Ամենայն հայոց կաթողիկոսի ընտրությունների հետ կապված ավանդույթները, կանոններն ու ընթացակարգը: Հենվելով պատմական մատենագիտական սկզբնաղբյուրների վրա, գիրքը հարուստ տեղեկություններ է տալիս Հայոց առաջին կաթողիկոսի՝ Գրիգոր Լուսավորչի Հայաստանի եպիսկոպոսապետ նշանակվելու, եւ տարբեր դարաշրջաններում սուրբ Գրիգորի հետնորդների ընտրակարգի մասին: Առանձին գլուխ է «1995 թ. ընտրությունը»: Գրքում ըստ ժամանակագրության բերված են նաեւ Ամենայն հայոց բոլոր կաթողիկոսների անուններն ու Մայր աթոռի իրավասության տակ գտնվող պատրիարքությունների ու թեմերի ցանկը: Գիրքը նախատեսված է ինչպես լայն հասարակության, այնպես էլ հետազոտողների ու մասնագետների համար: «Ընտրեալդ յԱթոռոյ. Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրությունը» հրատարակվել է Խաժակ արքեպիսկոպոս Պարսամյանի նախաձեռնությամբ:

ՆՏ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Կասպիական նավթի երթուղիները

Դրանցից առնվազն մեկը կանցնի Ռուսաստանով

Միայն Կասպից ծովի ծանծաղուտում նավթի պաշարները գնահատվում են 5-7 մլրդ տոննա: «Դարի պայմանագրի» համաձայն, մշակվող ադրբեջանական «Ազերի», «Չիրագ», «Գյունեշլի» հանքավայրերը կարող են տալ ավելի քան 500 մլն տոննա: Մոտ 3,5 մլրդ տոննա կարող է տալ Ղազախստանի ծանծաղուտը: Պակաս հարուստ չեն մերձկասպյան ցամաքային հանքավայրերը: Հենց միայն Ղազախստանի «Թենգիզը» արդեն այսօր հանույթի ամենաարագ տեմպերով տալիս է օրական մինչեւ 30 հազար բարել նավթ: Շատ պատկառելի են հարեւան Թուրքմենստանի պաշարները: Պարզ է, որ մերձկասպյան նավթն իրենց տարածքով անցկացնող պետությունները մեծ շահաբաժիններ կունենան ոչ միայն տնտեսական, այլեւ աշխարհաքաղաքական առումով:

Որո՞նք են կասպիական նավթը համաշխարհային շուկաներ հասցնող նավթամուղների անցկացման հնարավոր ուղիները:

1. Ռուսական երթուղին ենթադրում է նավթի փոխադրումը դեպի Ռուսաստանի սեւծովյան նավահանգիստներ: Սա առավել հավանականներից մեկն է, թեկուզ նվազագույն ծախսերի շնորհիվ: Դրա իրականացման հնարավորությունը դեմ է առնում առնվազն երկու լուրջ խնդրի: Առաջինը Չեչնիան է: Հենց Չեչնիայով է անցնում ցամաքային հաղորդակցությունների այն հոմկու միջանցքը, որն ամբողջականություն է տալիս Կովկասի ամբողջ փոխադրական համակարգին: Չեչնիայի հակամարտության խրոնիկական դառնալու դեպքում այդ տարածքով անցնող Հյուսիսային Կովկասի փոխադրական ուղիների գործողության կայունության հավանականությունը խիստ կասկածելի կդառնա: Լուծման տարբերակ կարող էր լինել Կասպից ծովի ափերի երկայնքով Ադրբեջանից դեպի Ռուսաստան նավթամուղի երթուղին: Բայց այդ երթուղին սկզբունքորեն կախված է մեկ ուրիշ հանրապետության՝ Դաղստանի իրավիճակից:

Երկրորդ խնդիրը կապված է Բոսֆորի նեղուցի թողունակության հետ: Նովոռոսիյսկից դեպի Միջերկրական ծով հեղուկանավերով նավթի փոխադրման եղանակը բախվում է սեւծովյան նեղուցներում նավագնացության միջազգային իրավական առկա ռեժիմը միակողմանիորեն փոխելու Թուրքիայի փորձերին: Ինչպես հայտնի է, 1994 թ. հուլիսի 1-ից ուժի մեջ է մտել Բոսֆորի եւ Դարդանելի նեղուցներով գերհեղուկանավերի երթեւեկությունը սահմանափակող նոր կարգ: Այդ վճիռը, որն ակնհայտորեն հակասում է 1936 թ. Մոնտրեյում նեղուցների վերաբերյալ ընդունված հայտնի միջազգային դրույթներին, թուրքական կողմը հիմնավորում է նավագնացության անվտանգության ապահովման անհրաժեշտությամբ: Տարեկան 50 հազարից ավելի նավ Սեւ ծովից Միջերկրական ծով է անցնում Բոսֆորի նեղուցով, որի լայնությունը ամենանեղ տեղում չի անցնում 700 մետրից: Այդ պայմաններում, Թուրքիայի կարծիքով, մեծ է վթարների վտանգը, որոնք կարող են աղետալի դառնալ 10 միլիոնանոց Ստամբուլի համար:

Բոսֆորի շրջափակումը, որով տարեկան փոխադրվում է 35 մլն տոննա ռուսական արտահանական նավթ, զգալիորեն մեծացնում է այլընտրական, այդ թվում թուրքական, երթուղիների հավանականությունը: Հնարավոր է նեղուցի շրջանցման երկու տարբերակ. կամ Նովոռոսիյսկից Սեւ ծովի հատակով խողովակաշար է գցվում մինչեւ Սամսուն, որը ցամաքով շարունակվում է մինչեւ Թուրքիայի միջերկրածովյան նավահանգիստներ, կամ էլ իրագործվում է «Գազպրոմի» եւ հունական ընկերությունների համատեղ նախագիծը Բուլղարիայի Բուրգաս քաղաքից մինչեւ Հունաստանի Ալեքսանդրուպոլիս նավահանգիստ նոր նավթամուղ կառուցելու վերաբերյալ: Նավթը Նովոռոսիյսկից Բուրգաս կհասցվի հեղուկանավերով:

2. Վրացական երթուղին ենթադրում է Ադրբեջանից կարճ ճանապարհով նավթի առաքում դեպի Վրաստանի սեւծովյան նավահանգիստներ (Բաթում եւ Փոթի), օգտագործելով հին եւ փաստորեն ոչ պիտանի Բաքու-Բաթում նավթամուղը եւ հետագայում նավթը հեղուկանավերով փոխադրելով Բոսֆորով: Այս երթուղու իրականացման պարտադիր պայմանը հաղորդակցությունների վրա կայուն վերահսկողություն հաստատելու Վրաստանի իշխանությունների կարողությունն է: Վրացական երթուղու առավելությունը դրա փոխզիջողական բնույթն է. խողովակաշարերը չեն անցնի հիմնական մրցակիցների՝ Ռուսաստանի, Թուրքիայի եւ Իրանի տարածքներով:

3. Հայկական երթուղին իրականացման դեպքում կարող է փոխադրականից բացի, Ադրբեջանի հետ հակամարտության կարգավորման դեր խաղալ, հատկապես երբ խողովակաշարն անցնի Լեռնային Ղարաբաղի տարածքով: Էներգապատահովման եւ տարանցման դիմաց շահաբաժինների հուսալի աղբյուր ստանալու հեռանկարը կարող է կտրուկ ընդլայնել ինչպես Հայաստանի, այնպես էլ ԼՂՀ-ի փոխզիջման ասպարեզը, դրանով իսկ առանցք բացելով ներկա փակուղային իրավիճակում («ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղություն»): Խողովակաշարը կարող է առավելագույն դառնալ խաղաղության երաշխավոր: Արեւմուտքի ազդեցիկ ուժերը շահագրգռված կլինեն ինչպես դիմակայության գոտու, այնպես էլ բուն հանրապետությունների կայունությամբ: Անհնայն հավանականությամբ, այս տարբերակը ձեռնտու է նաեւ Նախիջեւանի Հանրապետությանը, որը մտադիր է նավթամշակման գործարան կառուցել: Իսկ Թուրքիայի տարածքում կարելի է օգտագործել ՄԱԿ-ի պատժամիջոցների պատճառով ներկայումս չգործող Իրաքից եկող նավթամուղները, որոնք ավարտվում են Իսկենդերունի շրջանում:

4. Իրանա-թուրքական երթուղին ենթադրում է Ադրբեջանից նավթի առաքում դեպի Իրան, իսկ այնուհետեւ պետք է օգտագործվի Իրանից Թուրքիայի տարածք մտնող նույն նավթամուղը: Այս եւ նախորդ տարբերակների իրագործումը կարող է լրջորեն բարդանալ Թուրքիայի հարավարեւելյան վիլայեթներում քուրդ ապստամբների գործողությունների պատճառով: Քրդերի ղեկավարները բազմիցս հայտարարել են, որ իրենք բավականաչափ ուժ ու միջոցներ կունենան քրդաբնակ տարածքներում ամեն տեսակ աշխատանքներին խոչընդոտելու համար: Տվյալ երթուղու համար լուրջ խոչընդոտ է նաեւ Արեւմուտքի հակազդեցությունը, որն Իրանի հետ վատ հարաբերություններ ունի:

5. Անդրկասպյան երթուղին թույլ կտա շրջանցել հարավ եւ հասնել Աբադանի եւ Խարք կղզու շրջանում գտնվող իրանական նավթային նավահանգիստներ: Ընդամին ճանապարհի մի մասը կարող է անցնել Կասպից ծովի հատակով: Այս երթուղուն կարող են միանալ նաեւ Կասպից ծովից արեւմուտք գտնվող պետությունները: Հավանական է, որ այս տարբերակը բնավ ձեռնտու չէ Արեւմուտքին: Ռուսաստանի հակազդեցությունը նվազ հավանական է, մանավանդ որ բացառված չէ այս երթուղուն ռուսական նավթամուղներ միացնելու հնարավորությունը:

6. Չինական երթուղին Չինաստանի նավահանգիստներով հնարավորություն է տալիս կապվել Ասիայի շուկաներին: Այն առայժմ կարող է համարվել զուտ տեսական: Բացի վիթխարի ֆինանսական ծախսերից, «Նավթային մեծ ճանապարհի» ստեղծումը հազիվ թե ձեռնտու լինի Արեւմուտքին, Ռուսաստանին եւ Հնդկաստանին:

Այսօր արդեն ակնհայտ է, որ առնվազն մեկ արտահանական ռազմավարական նավթամուղ կանցնի Ռուսաստանի տարածքով եւ նրա մասնակցությամբ: Հենց այդ երթուղին է ընտրված կասպիական խողովակաշարային համակարգի ստեղծման նախագծի իրականացման համար: Նախագծի առաջին փուլը ենթադրում է Թենգիզ-Տիխորեցկ-Սեւ ծով նավթատար համակարգի կառուցում Թենգիզում ամերիկյան «Շեւրոն» ընկերության արդյունահանած նավթի փոխադրման համար: Այդ համակարգը պետք է ապահովի Ղազախստանի նավթի փաստորեն ամբողջ արտահանությունը (մինչեւ 12 մլն տոննա) եւ Ռուսաստանի (մինչեւ 25 մլն տոննա) ու Ադրբեջանի (մինչեւ 9 մլն տոննա) նավթային առաքումների մի մասը: Ազգային նավթային ընկերության միջոցով գործող Օմանը առաջարկել է նախագիծը ֆինանսավորել 150-200 մլն դոլարի չափով եւ տալ եւս 400-500 մլն դոլար ֆինանսական երաշխիքներ:

«ՍԵԳՈԴՆՅԱ»

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ ազգային

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ

Անհրաժեշտ է, որ ընտրությունը լինի կատարելապես ժողովրդավարական եւ ազատ պայմաններում

«Ազգի» հարցազրույցը Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս արք. Բունիաթյանի հետ

Ընթերցողների մոտ մեծ հետաքրքրություն էր առաջացրել «Ազգի» մարտի 14-ի համարում տպագրված Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս արք. Բունիաթյանի հարցազրույցը, որը կրում էր «Անթիլիասի որեւէ միաբանի բազմելը Լուսավորչի գահին մրցակցության մեջ Անթիլիասի հաղթանակ եւ Ս. Էջմիածնի աթոռի գրավում է» խորագիրը: Ինչպես հայտնել էինք այն ժամանակ, ընդարձակ այդ հարցազրույցից ծավալային ստիպողությամբ դուրս էին մնացել կարեւոր հատվածներ, եւ խոստացել էինք դրանք հրատարակել հետագայում, ինչը եւ անում ենք այսօր:

– Ապրիլի 3-ին, մեր եկեղեցական ազգային կյանքում կարեւորագույն մի իրադարձություն՝ կընտրվի համայն հայության նոր կաթողիկոս: Ի՞նչ եք կարծում, նոր գահակալի ընտրությամբ կավարտվի՞ ամեն բան, թե՞ այն կդառնա սկիզբ մի նոր ժամանակաշրջանի:

– Կաթողիկոսի ընտրությամբ ամեն բան կավարտվեր միայն այն դեպքում, երբ մեր եկեղեցին կազմակերպորեն գտնվեր կատարյալ վիճակում եւ ունենար բնականոն գործունեություն: Մեխանիկորեն կկատարվեր հերթական ընտրությունը, կընտրվեր կաթողիկոսը եւ եկեղեցու կյանքը կընթանար իր սովորական հունով: Դժբախտաբար իրողությունն այլ է: Նրա գոյավիճակը եւ գործունեությունը կարելի է խիստ անբավարար նկատել: Մի շարք հանգամանքների բերումով, վաղուց արդեն, նա գտնվում է անկազմակերպ, անկարգ ու անկանոն վիճակում: Այն փոխելու եւ եկեղեցին աշխատունակությամբ օժտելու համար անհրաժեշտ է ծրագրել եւ կենսագործել բազմաթիվ բարեփոխումներ: Հետեւաբար նոր կաթողիկոսը պարտավոր է ծավալել այնպիսի գործունեություն, որը նպաստեր եկեղեցու դրական կերպափոխմանը, շարժման մեջ դներ նրա կենսունակ ուժերը եւ սկիզբ դառնար մի նոր վերածննդի: Այս տեսակետից խիստ կարեւորվում է առաջիկա ընտրությունը: Հայ եկեղեցում կաթողիկոսական ընտրությունը ընդհանրապես մի սովորական երեւույթ չէ, իսկ այս ընտրությունը՝ առավել եւս: Դա պետք է դիտել այն հեռանկարում, որ եկեղեցին հայ ժողովրդի ներկա անկյունադարձային ժամանակահատվածում ունենալու է կարեւոր առաքելություն: Ազգային-եկեղեցական ժողովի նախապատրաստական այս փուլում պետք է հաշվի առնել այս բոլորը: Ազգի եւ եկեղեցու առաջ պետք է հստակ լինի հիմնական նպատակը՝ առանց սխալվելու ընտրել այն անձին, որը կաթողիկոսանալով ամուր պահի եկեղեցու ղեկը ապահով ու անշահախնդիր ձեռքի մեջ: Գիտակ ու հմուտ կերպով համակարգի ու ղեկավարի աշխատանքները: Պաշտպան կանգնի Ս. Էջմիածնի շահերին ու իրավունքներին:

– Ո՞րն է կաթողիկոսի հանգամանքը եւ իշխանությունը Հայ Եկեղեցում:

– Կաթողիկոսը Ս. Էջմիածնում Գրիգոր Լուսավորչի հաստատած Մայր Աթոռի գահակալն է: Այդ հանգամանքով նա նկատվում է Գրիգոր Լուսավորչի հաջորդը եւ հանդիսանում է Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու եպիսկոպոսապետը: Նրա իշխանությունը տարածվում է ողջ եկեղեցու եւ նրա գործունեության վրա, առանց, սակայն, անսահմանափակ եւ միանձնյա բնույթ կրելու: Նրա առաջին պարտականությունն է ուսուցանել Ավետարանը եւ հսկել, որ այդ ուսուցումը անընդհատ եւ անխափան կատարվի Հայ Եկեղեցում: Մնայուն նպատակ ունենալով հայ հավատացյալ անհատի հոգեւոր-բարոյական կերտումը՝ նա է կազմակերպում եւ տնօրինում եկեղեցու առօրյա կրոնական-հոգեւոր աշխատանքը եւ նրա բարվոք կառավարումը: Նա պետք է նախաձեռնողը լինի, որ եկեղեցում եւ ազգի կյանքում թագավորի համերաշխություն եւ բոլոր տեսակի հարաբերությունները պայմանավորված լինեն քրիստոնեական սիրով:

– Առաջնահերթության կարգով ի՞նչ գործեր են սպասում մեր եկեղեցու ապագա պետին:

– Դրանք շատ են եւ տարողունակ: Վերակազմակերպել Մայր Աթոռը եւ նրա վարչական գործունեությունը, ձեւավորել կաթողիկոսարանի վարչական կառուցվածքը, զորացնել Հոգեւոր ճեմարանը, պատրաստել որակյալ եկեղեցականներ, զբաղվել եկեղեցիների վերաբացման, նորոգման եւ կառուցման աշխատանքներին, վերակազմակերպել եւ ավելացնել թեմերը, համակարգված կերպով ծավալել քրիստոնեական քարոզչությունը, անմիջապես հետո ձեռնարկել հայ եկեղեցու միասնական եւ համաձույլ մի կանոնադրության կազմումին, ավելի ուժեղացնել կապը Մայր Աթոռի եւ Սփյուռքի համայնքների եւ եկեղեցիների միջեւ, սերտացնել հարաբերությունները քույր եկեղեցիների եւ միջազգային կրոնական կազմակերպությունների հետ, Հայաստանում ավելի ակտիվ եւ մնայուն մասնակցություն բերել ընկերային, կրթական եւ մշակութային աշխատանքներին, մասնակցել եւ սատարել պետության աշխատանքներին ազգային խնդիրների իրագործման մեջ: 2000-2001թթ. համար կազմակերպել Քրիստոսի ծննդյան 2000-ամյակի, հայոց դարձի 1700-ամյակի եւ երրորդ հազարամյակի թեւակոխման կարեւոր իրադարձությունների պատշաճ նշանավորումն ու տոնակատարությունները:

Դժբախտաբար, հիշյալ բոլոր աշխատանքներն էլ մեր եկեղեցում այսօր գտնվում են կարկամված եւ անդամալույծ վիճակում: Ներկայացված համառոտ եւ ոչ ամբողջական ցանկի վրա յուրաքանչյուր գործունեություն ենթադրում է մեկ բնագավառ, որոնց կազմակերպման եւ իրականացման համար պետք է ստեղծվեն առանձին հանձնախմբեր կամ կառույցներ:

– Մեր եկեղեցին պե՞տք է դեր վերցնի մշակութային, կրթական, առողջապահական, բարեսիրական եւ նման հարցերում: Ի՞նչ չափով:

– Ընկերային ծառայություն մատուցելը եւ հասարակական աշխատանքը հատուկ են եկեղեցու բարոյադաստիարակչական բնավորությանը: Ելնելով այն բանից, որ մարդն ի բնե ունի ընկերությանը եւ իր նմանին օգնություն ցուցաբերելու ներքին մղում, եկեղեցու պարտավորություններից մեկն է քաջալերել այդ հակումը եւ հավատացյալի հոգում արծարծել պահել գթասրտությունն ու պատրաստակամությունը նման աշխատանքի հանդեպ: Դա՝ երկու նպատակով: Անհատի մեջ բացահայտելու եւ օգտագործելու համար նրա պահեստային հոգեկան եւ ֆիզիկական ուժերը, ապա՝ նպաստելու տվյալ ընկերության զարգացմանը: Օգտակար գործ կատարած հավատացյալ անհատն իրեն ավելի գոհ ու բավարարված է զգում եւ նրա կրոնական հավատքը դառնում է ավելի իմաստավորված: Կենդանի աշխատանք կատարող որեւէ եկեղեցի պետք է կարեւորությամբ վերաբերվի այդ գործունեությանը:

Սակայն եկեղեցու հասարակական գործունեությունը պետք է լինի հավասարակշռված: Առաջինը՝ նա պետք չէ մեկ կողմ թողած իր բուն կրոնական առաքելությունը զբաղվի միայն հասարակական աշխատանքով: Երկրորդ՝ այդ աշխատանքում նա պետք չէ դրսեւորի մրցակցի հոգեբանություն եւ խոչընդոտելով համապատասխան գերատեսչությունների գործունեությունը հավակնի իր վրա վերցնել դրանց ամբողջական մատակարարումը: Ընդհակառակը, նա պետք է բավարարվի միայն օժանդակողի իր մասնակցությունը բերելով եւ ամեն կերպ աջակցի այդ գերատեսչությունների աշխատանքին: Ինչ վերաբերում է բարեսիրությանը, ապա բարոյականությունը պահանջում է, որ այն կատարվի առանց անհատի ինքնասիրությունը եւ արժանապատվությունը վիրավորելու եւ չծառայեցվի քարոզչության կամ ինքնաքարոզչության նպատակների:

– Մեր եկեղեցին կարիք չունի՞ հիմնարար վերափոխումների ազգային, եկեղեցական, նույնիսկ պետական մարզերում:

– Դուք կարեւոր մասնանշում եք կատարում: Անցյալի որոշակի փորձառությունը այդ մարզերի նկատմամբ եկեղեցում ձեւավորել է որոշակի պատկերացում եւ վերաբերմունք: Այսօր անհրաժեշտ է, որ նա իր մտայնության եւ հոգեբանության մեջ կատարի վերափոխումներ եւ ելնելով վերջին շրջանի իր փորձառությունից, ձեւավորի նոր պատկերացումներ ու հարաբերություններ:

– Ինչպե՞ս եք պատկերացնում եկեղեցի-պետություն, եկեղեցի-ժողովուրդ հարաբերությունները:

– Եկեղեցի-ժողովուրդ հարաբերությունները շատ ավելի պարզ են, քան եկեղեցի-պետություն հարաբերությունները: Եկեղեցագիտորեն, նրա հետ առնչություն ունեցող ժողովուրդը հավատացյալներն են: Դա ենթադրում է հավատքի եւ կրոնական հայացքների տեսակետից համախոհների ամբողջություն: Այդ ամբողջությամբ եկեղեցին հաստատում է օրենք եւ դրվածք, որոնք բոլորին են վերաբերում եւ, որոնց մասնակցում են բոլորը: Դրա համար եկեղեցուց պահանջվում է հարատեւ ավետարանման աշխատանք, որպեսզի իր զբաղեցրած հավաքական միջավայրը եւ այն կազմող առանձին անհատները, այսինքն եկեղեցու անդամները, անընդհատ գտնվեն համոզմունքի եւ հավատքի միեւնույն մթնոլորտում: Հայ Եկեղեցու խնդիրն է հայ ժողովրդի ամբողջության մեջ գործող պահել հավատքը, եւ ժողովրդի ամբողջությունը պահել միեւնույն հավատքի մեջ: Այսօր ժողովուրդը հոգեպես տրամադիր է գտնվելու եւ աճելու եկեղեցու մեջ: Մնում է, որ եկեղեցին կարողանա կատարել նախաձեռնողի եւ պահպանողի իր պարտականությունը:

Ինչ վերաբերում է եկեղեցի-պետություն հարաբերություններին, ապա դրանց պատկերացումը հայ իրականության, ինչպես ընդհանրապես քրիստոնյա քաղաքակրթությանը պատկանող ժողովուրդների եւ պետությունների մեջ, ամենաբարդ երեւույթներից մեկն է:

Հարցի էությունն ու այժմեականությունը վերաբերում են Հայ Եկեղեցու եւ հայ պետության հարաբերություններին: Պատմականորեն այդ հարաբերությունները չեն ունեցել հստակ եւ ավարտուն բնույթ: Դա վերաբերում է 4-5-րդ դդ. Արշակունյաց թագավորության, 10-11-րդ դդ. Բագրատունյաց եւ Արծրունյաց թագավորությունների, 12-14-րդ դդ. Կիլիկյան պետականության եւ 1918-20 թթ. Հայաստանի առաջին հանրապետության՝ անկախ պետական կազմավորումների եւ Հայ Եկեղեցու քաղաքական հարաբերություններին: Հայ իրականության ընկերաքաղաքական անկայունությունը եւ պետականության արագ ընդհատումները արգելք են հանդիսացել խնդրո առարկա հարաբերությունների ձեւավորմանն ու կայացմանը:

Ներկա կացությամբ, նոր անհրաժեշտություն է ստեղծվել Հայաստանի պետության եւ Հայ Եկեղեցու միջեւ մշակել նրանց փոխհարաբերությունների իրավա-բարոյական հիմքերն ու մոտեցումները: Այդ հարաբերությունների մեջ առաջնահերթ խնդիր է եկեղեցու քաղաքացիական կարգավիճակի ճշտումը: Հայ Եկեղեցին կայացած իրողություն է: Կայացած հայկական պետության հետ նրանք պետք է ճշտեն իրենց դիրքերն ու հարաբերությունների որակը: Դրանք պետք է վավերացում գտնեն փաստաթղթային տեսքով արտահայտված մի հստակ փոխադարձ համաձայնագրով: Իմ տեսակետն այն է, որ այդ ակտը պետք է կատարվի կողմերի արժանապատվության բացարձակ հարգանքի մթնոլորտում: Ոչ եկեղեցին պետք է փորձի պահանջատեր հոգեբանությամբ կորզել այդ իրավունքը եւ ոչ էլ պետությունը այն պիտի նկատի իր կողմից տրված շնորհ: Ելնելով այն փաստից, որ այդ կարգավիճակի հիմքերը ինքնըստինքյան խարսխված են հայ ժողովրդի քաղաքակրթական, կենցաղային, մշակութային, քաղաքական, ի վերջո բարոյահոգեբանական հավաքական միջավայրում, այն պետք է դիտվի որպես իր գոյության եւ գործունեության անկապտելի հեղինակությամբ պայմանավորված բնական եւ արժանի ճանաչում:

– Ինչպե՞ս է գումարվում Ազգային-եկեղեցական ժողովը եւ ինչպե՞ս է կատարվում կաթողիկոսի ընտրությունը:

– Բոլոր թեմերում, թեմական եւ ծխական խորհուրդների անդամների քվեարկությամբ արդեն կատարվել են պատգամավորների ընտրությունները: Բացի եպիսկոպոսներից, որոնք պատգամավոր են ի պաշտոնե, ազգաբնակչության յուրաքանչյուր 25 000 հոգու հաշվով ընտրվել է մեկ հոգեւորական կամ աշխարհիկ պատգամավոր: Նրանց ընդհանուր թիվը կազմում է մոտ 460 հոգի:

Գերագույն Հոգեւոր Խորհրդի որոշմամբ ժողովն սկսվելու է Ս. Էջմիածնում ապրիլի 3-ին, կաթողիկոսական տեղապահի հրավերով եւ նրա նախագահության ներքո: Գերագույն Հոգեւոր Խորհուրդը նախապես ստեղծում է մանդատային հանձնաժողով, իսկ Ազգային-եկեղեցական ժողովի առաջին նիստում քվեարկությամբ ընտրվում եւ կազմվում է դիվան, բաղկացած երկու ատենապետներից եւ երկու ատենադպիրներից: Դիվանի կազմը կարող է ընտրվել աշխատելու ժողովի ողջ ընթացքում կամ յուրաքանչյուր նիստին, քվեարկությամբ նոր դիվան կազմելու պայմանով: Քվեարկությամբ ընտրվում է նաեւ քվեախույզ կամ հաշվիչ հանձնախումբ կազմված առնվազն 7 հոգուց: Ժողովն իր սովորական նիստերը գումարում է Մայր տաճարից դուրս:

Ընտրության քվեարկությունը պարտավորիչ կերպով կատարվում է Մայր տաճարում գաղտնի քվեարկությամբ:

Անցյալում կաթողիկոսական ընտրություններից ամեն մեկը տեղի է ունեցել տարբեր պայմաններում եւ տարբեր կանոնակարգով:

Հաճախ առանց թեկնածուներ առաջադրելու համաձայնություն է կայացել մեկ անձի շուրջ, իսկ երբեմն էլ ընտրությունը կատարվել է առաջադրված մեկից ավելի թեկնածուներից: Այդ ուղղությամբ մեր եկեղեցու անցյալի փորձառության մեջ չեն դիտվում միօրինակություն եւ սահմանափակումներ: Որոշ կաթողիկոսներ Աթոռին տիրացել են բռնությամբ կամ կաշառքով:

Վերջին մի քանի հարյուր տարիներին, մինչեւ 19-րդ դարի սկիզբը ընդունված է եղել առաջադրել երեք թեկնածու: Հայաստանի Ռուսաստանին միանալուց հետո, 1836 թվականից կիրառվում էր ցարական իշխանության կողմից հաստատված մի կանոնագրություն, որի համաձայն եպիսկոպոսների ընդհանուր ցանկից քվեարկությամբ ընտրվում էին չորս թեկնածուներ: Երկրորդ փուլում քվեարկվում էին երկուսը եւ ներկայացվում էին ցարին, որը նրանցից մեկին հաստատում էր կաթողիկոս:

Սովետական շրջանում կատարվել են երեք կաթողիկոսական ընտրություններ: 1932 թ. Խորեն Մուրադբեկյան կաթողիկոսի ընտրության ժամանակ եպիսկոպոսների ընդհանուր ցանկից նախնական քվեարկությամբ կազմվել է ընտրելիների յոթնանուն ցանկ, որոնցից հինգը սակայն երկրորդ փուլում ինքնաբացարկ են հայտնել:

Գեւորգ Չորեքչյան կաթողիկոսը ընտրվել է միաձայնությամբ հենց առաջին փուլում:

Վազգեն Ա կաթողիկոսը առաջին փուլում ստանալով ձայների երկու երրորդից ավելին ընտրված է նկատվել:

Այս ընտրությունը առանձնահատուկ նշանակություն է ունենալու: Եկեղեցին, առաջին անգամ լինելով, այն պիտի կատարի անկախ Հայրենիքում ազատ պայմանների մեջ: Անհրաժեշտ է, որ այն կատարելապես լինի ժողովրդավարական: Լավագույն կերպը կլինի 45 թեկնածուներից նախնական քվեարկությամբ կազմել հնգանուն ցանկ, ապա հերթական փուլերով կատարել քվեարկությունը: Երբ նախնական քվեարկության ժամանակ թեկնածուներից մեկն ստանա ձայների երկու երրորդը, ընտրությունը կայացած պետք է նկատել:

Օծման արարողությունը կատարվելու է ապրիլի 9-ին, Ծաղկազարդի օրը:

digitised by A.R.A.R.@

Օրակարգում Թուրքիա-Հայաստան հարաբերություններն են. Մեր հայերը

Վերջերս «Հյուրրիյեթ» թերթը, միանալով մինչ այդ թուրքական լրատվական միջոցներում ծավալված հայատյաց կամպանիային, հրապարակեց մի հոդվածաշար «Օրակարգում Թուրքիա-Հայաստան հարաբերություններն են» վերնագրով: Ի տարբերություն մյուս հրապարակումների, այն գլխավորապես նվիրված է պոլսահայ համայնքին, նրա ներկային և խնդիրներին: Ինչպես հայտնի է, վերջին տարիներին թուրքական իշխանությունների կողմից թույլ են տրվել համայնքի իրավունքների մի շարք կոպիտ խախտումներ. փորձ է կատարվել (թեպետ անհաջող) հայկական դպրոցների դասավանդման ծրագրից հանել հայոց լեզուն, առկա է եկեղեցապատկան տարածքներն ու գույքը ազգայնացնելու միտումը, կաթողիկոսական ընտրություններին մասնակցելիք պատգամավորների ընտրության արգելումը և այլն: Սովորաբար մենք խուսափում ենք այս հարցերին անդրադառնալ հայ համայնքի դեմ մեղադրանքների առիթ չտալու համար: Սակայն տվյալ դեպքում այդ նույն խնդիրներին անդրադարձել է թուրքական մամուլը, հետևաբար մենք նպատակահարմար գտանք այդ հոդվածաշարը թարգմանաբար ներկայացնել մեր ընթերցողին աննշան կրճատումներով:

Լռակյաց համայնք

Բերրան Թոգեր
«Հյուրրիյեթ», մարտ 9

Թուրքիայի հայ համայնքը դժվարին օրեր է ապրում: Օսմանյան շրջանի «հավատարիմ ազգը (Միլլեթի սադըկա) հանդիսացող հայերն այսօր հայտնվել են երկրում գլուխ բարձրացնող ազգայնամոլության ճիրաններում: Ազգայնամոլության ալիքը, որի աղբյուրներն ու գործելակերպը անհայտ են, մառախուղի շղարշով է պատում հասարակությունը: Այս գործընթացից, որին լռելյայն հետևում են բոլորը, գուցե ամենից շատ մտահոգված են հայերը:

Ինչպե՞ս է գնահատում հայ համայնքը պետության ներկայումս ազգային փոքրամասնությունների հանդեպ վարած քաղաքականությունը: Ինչ խնդիրների առաջ են կանգնած ուսումնական հաստատությունները, եկեղեցիները, վաքըֆները (եկեղեցապատկան կալվածքները): Ինչպե՞ս են վերաբերվում (պոլսահայերը) այն փաստին, որ ներքին գործերի նախարարությունը չթույլատրեց թուրքահայությանը ներկայացնող պատգամավորների մասնակցությունը Հայաստանում տեղի ունենալիք կաթողիկոսական ընտրություններին: Արդյոք Թուրքիա-Հայաստան հարաբերությունների բարելավման ուղղությամբ կատարվելիք քայլերը մի քիչ էլ կախված չե՞ն պետության հայ համայնքի հանդեպ վարած քաղաքականությունից:

Հիվանդագին շրջան

Քումքափը թաղամասում հայկական պատրիարքարանի պաշտոնական շենքում ենք: Պատրիարք Գարեգին Գազանճյանը մեզ պատմում է 1950-ական թթ. Թուրքիայի մասին.

«Սեպտեմբերի 6–7-ի (1955 թ.) դեպքերից հետո, բնականաբար, մեծ գաղթ տեղի ունեցավ: Արտագաղթը շարունակվեց նաև 1960, 1974 և 1980 թթ. զինվորական հեղաշրջումներից հետո: Նախկինում մենք ունեինք Անատոլիայի թեմը, որն ընդգրկում էր Յոզղաթը, Սիվասը (Սեբաստիա), Կայսերին (Կեսարիա)... Շատ քիչ հայեր մնացին: Արքայազնը սիրում էր ունկնդրել Թադեոս Էֆենդիի երաժշտությունը: Թատրոնի հիմքը դրեցին հայերը: Ներկայացումները տրվում էին թուրքերեն լեզվով և մեր հպարտության ընդհանուր առարկան էին: Հիմա ամեն ինչ փոխվեց: Հատկապես վերջին տասնամյակում գլուխ բարձրացրեց ազգայնամոլությունը: Ինձ, որպես հայոց պատրիարքի, շատ է մտահոգում Թուրքիայի կացությունը»:

Որպես հոգևորականի, պատրիարք Գազանճյանին զբաղեցնում էր նաև Հայաստանում տեղի ունենալիք կաթողիկոսական ընտրություններին պոլսահայության մասնակցության հարցը: Ինչպես ամբողջ աշխարհից, այնպես էլ թուրքահայ համայնքից հինգ քաղաքացիական և երեք հոգևորական պատգամավորներ ապրիլին մեկնելու էին Հայաստան իրենց հոգևոր առաջնորդին ընտրելու:

Սակայն քաղաքապետարանի դրած արգելքի պատճառով պատգամավորներին ընտրելիք ժողովը չգումարվեց: Քաղաքապետարանի մի պաշտոնյա Գազանճյանին տված բացատրության մեջ այդ արգելքը փորձել է հիմնավորել Լոզանի դաշնագրով և գործող օրենսդրությամբ:

Սուրբ Փրկիչ վանքի նախագահ Փիլո Արանը, ինչպես մնացած շատ հայեր, չի թաքցնում իր վրդովմունքը սույն առումով կապակցությամբ.

«Ընտրություններին մասնակցելու է ողջ աշխարհի հայությունը, իսկ մենք ոչ: Սա վարկաբեկում է նախ և առաջ Թուրքիային: Ում ինչ վնաս կտանք, երբ գնանք և երեք հոգևոր առաջնորդներից մեկի օգտին քվեարկենք: Հետաքրքիր է, թե Լոզանի որ հոդվածով է այն արգելված»:

Փիլո Արանը մեկն էր այն հինգ պատգամավորներից, որոնք մեկնելու էին Հայաստան:

Հարցին պարզություն տալու նպատակով դիմեցինք պատմաբան Բարս Թուղլաջին (Բարսեղ Թուղլաջյան).

– Նախկինում Թուրքիայի հայերը մասնակցե՞լ են կաթողիկոսի ընտրությանը:

– Թուրքահայերը կաթողիկոսական ընտրություններին մասնակցել են թե օսմանյան, թե հանրապետական շրջանում: Սուլթան Աբդուլ Ազիզի օրոք, 1863-ին ընդունված Հայոց Ազգային սահմանադրությունը ժողովրդավարության սկզբունքների վրա հիմնված մի կանոնադրություն էր: 1945-ին կրկին օրակարգում էր համայն հայության կաթողիկոսի ընտրության հարցը: Բնականաբար թուրքահայերը ևս դիմել էին կառավարությանը Էջմիածին աշխարհականներից և հոգևորականներից կազմված մի պատվիրակություն ուղարկելու համար: Այն ժամանակվա վարչապետ Սարաջօղլուն և նախագահ Իսմեթ Ինյոնյուն դրական վերաբերմունք ցույց տվեցին և 1945 թ. հունիսի 19-ին մեր պատվիրակությունը մեկնեց Էջմիածին:

– Բայց այսօր իշխանության ներկայացուցիչներն իրենց մերժումը հիմնավորում են Լոզանի դաշնագրով...

– Լոզանի դաշնագրում չկա ոչ մի հոդված, որը խոչընդոտում կամ արգելում է այս առաքելությունը: Խնդրո առարկա ընտրություններին թուրքահայության մասնակցության արգելումը ապացույց է սահմանափակ մտածողության և հակաժողովրդավարական մտածելակերպի արդյունք է: Հուսով եմ, որ մեր ղեկավարները այս առիթը չեն ընձեռի հակաքարոզչությամբ զբաղվողներին:

– Ի՞նչ կարող եք ասել Թուրքիա-Հայաստան հարաբերությունների մասին:

– Խորհրդային Միության փլուզումից հետո մեր կառավարությունը, հիմնականում տնտեսական ակնկալիքներով, ազերիներին հռչակեց «մեր թուրք եղբայրները»: Շատ լավ: Բայց չէ՞ որ կային նաև մարդիկ, որոնք ակնկալում էին, որ հայերը նույնպես մեր եղբայրները կկոչվեն: Կարծում եմ, դա շատ կարևոր է: Յուրաքանչյուր ժողովրդի պատմության մեջ, կարելի է հանդիպել սխալների: Դրանց մեղքը չպետք է բարդել ժողովուրդների ուսերին: Աշխարհի ժողովուրդները պատմության ողջ ընթացքում շահամետ ղեկավարների քաղաքականության զոհ են գնացել: Կատարված սխալները պետք է քննարկվեն մտքի ազատության սկզբունքի շրջանակներում, ինչը օգտակար կլինի դրանք չկրկնելու համար:

Մեր հայերը

Բերրան Թյոգեր
«Հյուրրիյեթ», Մարտի 10,

Համատարած անտարբերության մթնոլորտը, որը համակել է կյանքի բոլոր բնագավառները Թուրքիայում, իր անդրադարձն է գտնում հասարակության բոլոր խավերում: Նման ժամանակներում խախտվող հավասարակշռությունը, ազգային գիտակցության շեշտակի աճը առաջին հերթին իրենց կնիքն են թողնում ազգային փոքրամասնությունների վրա: Վերջիններս գնալով ավելի են խրտնում, ավելի ներփակ կյանք են վարում: Դա հատկապես վերաբերում է Անատոլիայից քաղաք (Ստամբուլ) գաղթած հայերին: Բուն պոլսահայերն արդեն վաղուց են բռնել դեպի Արևմուտք, առաջին հերթին ԱՄՆ, գաղթի ճանապարհը:

Հայերի գուցե ամենամեծ խնդիրը ուղեղների արտահոսքն է: Իսկ մնացողները չեն կարողանում ճիշտ գնահատել իրենց վիճակը և ժամանակին ու տեղին արձագանք տալ ու, պատմությունից եկող ճնշվածության զգացումի ազդեցության տակ, հետզհետե ավելի են ինքնամփոփվում, հասարակությունից առանձնացած կյանք են վարում Սամաթիա, Եշիլքոյ, Եշիլյուրթ և Բաքըրքոյ թաղամասերում: Առօրյա կյանքում նրանց ամենամեծ ցանկությունն է հաշտ ապրել «հարևանների» հետ և կանգուն պահել իրենց մշակույթը: Մուսուլման հարևաններից որևէ զանգատ չունեն, քանի որ որևէ միջադեպ չի պատահել կամ վերևներից ստացված հրահանգով նրանց դեմ սադրանքներ չեն կազմակերպվել: Սակայն, օսմանյան շրջանից ի վեր, հարաբերություններում լարվածության աճը շատ մուգ գույներով է արտահայտվել պատմության էջերին:

Սեպտեմբերի 6–7-ի (1955 թ.) դեպքերից անուղղակիորեն իրենց բաժինն ստացող և արտագաղթի ուղին բռնող հայերին այսօր էլ անհանգստացնում է այն փաստը, որ երկրի հարավ-արևելքում տեղի ունեցող դեպքերի կապակցությամբ նրանց փորձում են «քավության նոխազ» դարձնել: Երբ արտակարգ դրության շրջանի նահանգապետը պետական հեռուստատեսությամբ և մամուլում պաշտոնապես հայտարարում է, թե «ՔԲԿ-ի ահաբեկիչների մեծամասնությունը հայերն են», անհնար է, որ Ստամբուլի հայությունը անմասն մնա այդ մեղադրանքից: Նրանք հոգեպես ընկճվում են և վախենում, որ կվերադառնան այն ժամանակները, երբ համատարած կիրառություն էր գտել «Քաղաքացի, թուրքերեն խոսիր» կարգախոսը: Վախենում են նաև շարքային թուրքերի արձագանքից: Նրանք բոլորը, հատկապես տարեցները, համոզված են, որ մուսուլմանական ազգաբնակչության վերաբերմունքն ազգային փոքրամասնությունների նկատմամբ ուղիղ կապի մեջ է պետության քաղաքականության հետ:

1908 թ-ից լույս տեսնող «Ժամանակը» Թուրքիայի ամենահին թերթն է: Գլխավոր խմբագիր Արա Քոչունյանն այն կարծիքին է, որ Թուրքիայի հայերի ներկայիս խնդիրները շաղկապվում են ժողովրդավարության խնդրի հետ: «Այսօր Թուրքիայում քաոսային իրավիճակ է, – ասում է նա: Տնտեսական կացությունից մինչև ծայրահեղ ուժերի ակտիվացումը անհամար խնդիրներ կան, որոնք իրենց կնիքն են թողնում ինչպես հասարակության այլ խավերի, այնպես էլ մեզ վրա: Մեր թերթը ջանք է գործադրում լարվածության մթնոլորտը վերացնելու համար: Հեռախոսով մեր թերթը նույնպես ստանում է սպառնալիքներ, արտահայտվում են բացասական մտքեր: Բայց չգիտեմ, արժե արդյոք դրանք վերցնել որպես չափանիշ: Հորս հետ կատարվել է մի ծիծաղաշարժ դեպք. մի օր հեռախոսով զանգում ու հայտնում են, թե թերթի խմբագրատանը ռումբ է տեղադրված, որը պայթելու է կես ժամից: Հայրս կատակով պատասխանում է. «Չե՞ք կարող ավելի շուտ պայթեցնել, մենք 15 րոպեից դուրս ենք գալիս»:

«Մարմարան» «Ժամանակից» հետո Թուրքիայի հնագույն մամուլի օրգանն է: Թերթի 26 տարվա գլխավոր խմբագիր Ռոբերտ Հադդեճյանը, որը վերջին երկու տարում նաև դարձել է թերթի սեփականատերը, ներկա դրությունը համեմատում է ԱՍԱԼԱ-ի գործունեության շրջանի հետ. «Թուրք-հայկական հարաբերություններում եղել են լարվածության շրջաններ: Հատկապես այն օրերին, երբ Թուրքիայի արտասահմանյան ներկայացուցչությունների դեմ ահաբեկչական գործողություններ էին կատարվում: Այդ ժամանակ կանխազգում էինք, որ մեզ որոշ տհաճություններ են սպառնում և մեզանից շատերն արտագաղթեցին: Հայերի շրջանում տիրապետում էր այն տեսակետը, թե «մեզ լավ աչքով չեն նայելու»: Սակայն մեր ակնկալիքները չարդարացան, որովհետև պետությունը մեր նկատմամբ հոգս չի տանում, իսկ հանրային կարծիքը առաջնորդվում է պետության հայտարարություններով: Այս պահին մեզ անհանգստացնում է այն թեման, որի հետ որևէ առնչություն չունենք: Թեև Ասալայի գործունեության ժամանակ էլ մենք որևէ մեղք չունեինք, բայց առնվազն ահաբեկիչների հետ նույն ազգն էինք ներկայացնում: Իսկ ՔԲԿ-ի հետ հայերը ոչ մի առնչություն չունեն և չեն կարող ունենալ»:

Ելնելով հարավ-արևելյան շրջաններում ձերբակալված ահաբեկիչների մի մասի թլպատված չլինելու փաստից, մի շարք հայտարարություններ արվեցին, թե «ահաբեկիչների շարքերում կան մեծ թվով հայեր»: Նման հայտարարությունները կարճ ժամանակում տվեցին իրենց պտուղները: Այդ մասին են խոսում Բաքըրքոյ և Եշիլքոյ թաղամասերում ապրող հայերի փոստարկղերում հայտնված սպառնալից գրությունները, հայ գործարարներին հասցեագրված սպառնալից ֆաքսերը, հեռախոսազանգերը...

Որոշ ուժեր ջուր են լցնում ձևափոխվելով հզորացող ազգայնականության ջաղացքին: Ոչ ոքի չի հետաքրքրում այն ճշմարտությունը, որ հարավարևելյան շրջանների լեռնային գյուղերի երիտասարդները թլպատվում են միայն բանակ մեկնելուց առաջ, և որ շրջանում կան մեծ թվով եզդիական գյուղեր...

Չափայի հիվանդանոցի դոցենտ Վահե Ակեխանյանը հայերի փոստարկղերը նման գրություններ գցողներին համարում է «հոգեկան խանգարում ունեցողներ» և ասում է. «Պետական հեռուստատեսության խոսքը շատ ազդու է: Պետությունը պետք է մի բան քաջ գիտակցի. այսօր Հայաստանը մահու-կենաց պայքար է մղում: Ի՞նչ գործ ունեն հայերը Թուրքիայի լեռներում: Այդ որ տրամաբանությունն է, որ հայաստանյան ուղղաթիռը պիտի հասնի Թունջելիի սարերը:

Պարզ է, որ «պսիխոպատների» թիվը կավելանա, եթե պետությունը շարունակի այս քաղաքականությունը»:

Այս հարցի կապակցությամբ հետևյալ կարծիքին է գրող Էթիեն Մահչուպյանը.

«ՔԲԿ-ի շարքերում հայերի գտնվելու մասին պնդումները վիրավորական են նախ և առաջ քրդերի համար: Այնտեղ մարդիկ են մահանում, իսկ դուք, նրանց կրոնական հավատալիքներն անտեսելով, պնդում եք, թե այլ կրոնի հետևորդներ են, քանի որ թլպատված չեն... Աշխարհն այսօր ինքնության որոնումների մեջ է: Քանի դեռ Թուրքիան չի կարողանում լուծել իր ներքին խնդիրները, ասպարեզը մնում է առանձին հոսանքներին: Նրանք քաղաքական կուսակցությունների կարիքը չունեն: Հզորանում են իսլամական արմատականությունը, ազգայնամոլությունը: Թուրքիայում ազգայնականությունը վտանգավոր չափերի է հասնում: Ի՞նչ ենք տեսնում: Պաշտոնական քաղաքականությունը քրդերին համոզելու փոխարեն (թե իբր ՔԲԿ-ի թիկունքին հայերն են կանգնած), փորձում է համոզել թուրքերին: Եթե այդպես է, ուրեմն այս պնդումներն անհիմն են: Թուրքիայում կառավարման մտածողությունն արատավոր է. նրանց թվում է, թե ինչքան քիչ էթնիկական խմբեր լինեն, վիճակն այնքան լավ կլինի: Դա հակասում է երկրի հասարակական կառուցվածքին ու ավանդույթներին: Եթե փորձեն վերացնել էթնիկական խմբերը, Թուրքիան կտոր-կտոր կլինի»:

ՄԱՐԻԱՆ ԲԱՏՈՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ

Մշակույթ

Պատկերասրահում ներկայացված էին սովորական մարմարից կերտված քանդակներ: Ցուցահանդեսի բեման դարձան մարմարն ու գույնը, ինչը ակնրախորեն հաստատեց հայտնի ճշմարտությունը. ինքը՝ նյութն է թելադրում կերպարներն ու ոճը, իսկ քանդակագործը նա է, ով լսում է քարի կանչը, այս կամ այն ձեւին ընդունելու նրա ներքին պատրաստակամությունը:

Սովորական մարմարը մեզ ապշեցրեց անտիկ հնչեղությամբ: Ասես հեռուներից լսվում էին ինչ-որ անտիկ տոնակատարության ավետող ոսկյա եղջերափողի հնչյունները: Մարմարը փայլում էր եւ կյանք ճառագում, շրջահոսելի գծերը հաղորդում էին մարմնի քնքուշ մերկությունը, որը պատրաստ է վեր կենալ եւ շտկվել կամ հանձնվել մեղկությանն ու սիրուն: Այդ քանդակներն ամփոփում էին կենսական ուժի վիթխարի կուտակում: Եւ գլխի այդ հակումը, մարմնի թեքվածքը, ետ թեքած դեմքը

նարանն ավարտելուց հետո ցուցադրված նրա առաջին քանդակը՝ սատանան, որը նստած է գահին եւ մեջքի հետեւում թաքցրել է մի ձեռքը, անկանխատեսելի, վտանգավոր, յուրօրինակ դիմադրություն է կյանքի նյութեղենությանը: Ահա թե որտեղից են հայտնվել արտաման այդ հուժկու եւ անվերջանալի ալիքները: Դեռ պատանի հասակում նրան հայտնված գայթակղության վարպետը կկործանվի Գեղեցկության եռանդից: Եւ այս անդուլ պայքարում արվեստագետը ուժ կառնի անտիկ աշխարհի հեռավոր, գեղեցիկ եւ անանց ավանդույթներից: Այդ դեպքում հասկանալի է դառնում, թե ինչու նրա քանդակները թեւեր են առնում եւ տարածային Նիկեի առասպելը նրա ստեղծագործության մեջ հնչում է որպես սիրելի հանգերգ. թիկունքին թեւեր ունես, կարծես ասում է արվեստագետը, հարկավոր է միայն առջեւում տեսնել գեղեցիկ նպատակ:

Արվեստագետը ոչ միայն ամուր

Արվեստագետը խոստովանում է, որ ինքը որքան մեծանում է, այնքան ուժգին են դառնում հիշողությունները, այնքան զորավոր են խոսում ակունքները, եւ այնքան ավելի հաճախ է ինքը վերհիշում իր ընտանիքի ավագ սերնդին, որը սերում է հայկական հայտնի տոհմերից՝ Յուզբաշեւներից, Բուզուլիներից, Ֆրանգուլյաններից:

Դարակների վրա բազմաթիվ փոքր աշխատանքներ կան: Դրանցից բացի, այստեղ-այնտեղ դրված են այն մոնումենտալ քանդակների պատճենները, որոնք արդեն տեղադրված են կամ շուտով կտեղադրվեն քաղաքային հրապարակներում կամ շենքերի ճակատներին, ինչպես այս յոթը, որոնք Ռուսաստանի ԳԱ նախագահության շենքի համար պատվիրել է ակադեմիան:

«Ես ձգտում եմ մտահղացումս իրականացնել, քանի դեռ այն ինձ հետ է, քանի դեռ չեմ կորցրել,- ասում է նկարիչը: Ուստի միշտ խոշոր աշխատանքներին զուգահեռ փոքր բա-

Էպիկական ասք քանդակներում

Մոսկվայի հին շրջաններից մեկում, նորացված փոքր առանձնատանը գտնվում է քանդակագործ Գեորգի Ֆրանգուլյանի ընդարձակ արվեստանոցը: Այնտեղ այցելելուց առաջ նրա աշխատանքներին ծանոթացել էինք «Մոսկովսկայա պալիտրա» պատկերասրահի ցուցահանդեսում: Այստեղ մեզ բերեց նկարչի հայկական անունը եւ Ֆրանգուլյանին՝ մոսկվացի հայտնի քանդակագործներից մեկի տված բարձր գնահատականը: Բայց չէինք պատկերացնում, որ այստեղ կհանդիպենք այնպիսի փայլուն գեղարվեստական երեւույթի, որը մեզ համար իսկական հայտնություն կլինի, որ գեղագիտական ճշմարիտ վայելքի րոպեներ կապրենք եւ կզարմանանք, թե ինչու մինչեւ հիմա չենք ճանաչել այդ Վարպետին:

կամ միահյուսված ձեռքերը մարմնավորում էին ասես անչափելի ակնթարթի միասնությունը, որը քարացել էր հավերժության մեջ, իրականություն դարձած երազանքի մեջ:

Քանդակները պահանջում էին իրենց հետ երկարատեւ շփում: Ցանկություն էր առաջանում դրանք լավ դիտել դանդաղորեն եւ ամեն կողմից: Եւ յուրաքանչյուր ռակուրս, հայեցակետի յուրաքանչյուր տեղաշարժ մեզ հարստացնում էր թարմ տպավորություններով, որոնք կերպարի նորանոր գծեր էին ավելացնում՝ ծնունդ տալով կենսական ու գեղարվեստական զուգորդությունների:

Խառնվածքի ճշմարտացիությունը, բանաստեղծական բացահայտումը, անկեղծությունը ստեղծում էին այդ քանդակների առանձնահատուկ հուզական տրամադրություն: Անտիկ գեղեցկության ավանդույթները մեր աչքի առջեւ հառնեցին զարգացման մեջ, վերածննդի նոր փուլում, եւ ուրախալի էր տեսնել ժամանակակից արվեստում այդ անսպառելի մոտիվը: Նշանակալից է, ամեն ինչ չէ, որ կորած է, եթե այդպես հանդիսավորապես հնչում է Գեղեցկության օրհներգը, եւ այն փաստը, որ դա այսօր մոխիրներից հառնում է սովորական մարմարի վեհությամբ, ներկայանում էր որպես խորհրդանշան, որ գուցե մտահղացել էր արվեստագետը, գուցեեւ անսպասելի էր եղել հենց իր համար:

Գնում ենք քանդակագործի արվեստանոց նախապես նրա հետ պայմանավորվելով: Գնում ենք հին Մոսկվայի խառնիճաղանջ նրբանցքներով, որոնք գտնվում են Սադովոյե Կոլցոյից դուրս, եւ որտեղ հրաշքով պահպանվել են լռությունն ու անդորրը: Ռուսաստանի գեղարվեստի ակադեմիայի կողմից որպես ճարտարապետական հուշարձան պահպանվող սովորական առանձնատուն, երկաթե դուռ, փոքր բակ, որտեղ գտնվում է ձուլման սենյակային արտադրամաս, եւ հենց շենքից մուտք դեպի արվեստանոց: Ծանոթանալով Գեորգի Ֆրանգուլյանի բազմաթիվ գործերին, որոնք տեղավորվել են երկու ներքին հարկերում, ես ուրախացա, որ նրա ստեղծագործության հետ ծանոթությունն սկսվեց «անտիկ մոտիվներից»: Դեպի այդ բարձրակետը նրա ուղին առանձնապես օրինաչափ թվաց: Պարզվում է, գեղարվեստի ուսում-

հենվում է անցյալի հիասքանչ ավանդույթների վրա, այլեւ ընդլայնում դրանց սահմանները, գտնում նոր արտահայտչամիջոցներ, մշակում իր ինքնօրինակ ձեռագիրը:

Տղամարդու ողնաշարի խոր փորվածքը, պարզվում է, ուժեղացնում է լարվածությունը, կրկնապատկում կերպարի ուժը, իսկ կանացի գեղեցիկ դեմքի վրա երկարված քիթը ավելի ցայտուն կերպով է ընդգծում նրա առեղծվածային հմայքը: Այստեղ եւս ներդաշնակությունը ձեռք է բերվում հակադարձման գնով:

Հոյակապ են բարձրաքանդակները. ռուսցիկ ձեւերով կենսաբորբոք բրոնզաքերը, որն ուրվագծված է իմպուլսիվ ուժեղ ձեռագրով, որտեղ միավորվել են ժայռապատկերի նախաստեղծ վիճակը եւ պիկասոյական ռեֆլեքսային գիծը: Արվեստագետի առանձնահատուկ մոտիվը նատյուրմորտներն են: Դրանք սկուտեղ պատմող քանդակային ձեւեր են, որոնք մարմնավորում են կյանքի խրախճանքը: Կանացի կերպարներն եւս այստեղ երկակի հնչեղություն են ստանում. դրանք թե բարիքների դափին են պատկանում եւ թե հենց իրենք պտղաբեր ուժ են: Կյանք, ծաղիկներ, պտուղներ... Ակամա հարց է ծագում. Դուք ծանո՞թ եղե՞լ եք Սերգեյ Փարաջանովի հետ: Ո՞չ: Ափսոս, նա հաճախ ձեզ կգտներ իր համախոհին: Նրանց կհարազատեցներ եւս մեկ հանգամանք. երկուսն էլ ծնունդով թբիլիսցի են: Ճիշտ է, Գեորգի Ֆրանգուլյանը Մոսկվա է փոխադրվել ընտանիքով 1957-ին, երբ 12 տարեկան էր: Բայց հաճախակի, գրեթե ամեն տարի մեկնում էր տատիկի ու պապիկի մոտ, եւ տոնական, շռայլ, բարեկամական քաղաքը կրկին ու կրկին գերում էր նրա երեւակայությունը:

ներ եմ անում: Դա ինձ հնարավորություն է տալիս մարմնավորել այսօրվա զգացումները, ապրել եւ լիարժեք շնչել»:

Նրա մոնումենտալ քանդակները տեղադրված են Նովոսիբիրսկում, Նովոկուզնեցկում, Կրասնոյարսկում, Ֆերգանայում, Հունգարիայի եւ Բուլղարիայի քաղաքներում: Եւ ահա նոր բարձունք, թերեւս ամենապերճախոսը՝ Իտալիայի Ռավեննա քաղաքի Սանտա Ֆրանչեսկո տաճարի պատվերով կատարված «Խաչելությունը»: Արվեստագետն ասում է, որ դա իր կյանքի առավել նշանակալի ժամանակաշրջաններից մեկն էր: Այն ներկայացվել էր արդիականության խոշորագույն քանդակագործ Մանցուին, որը պետք է ըստ սկզբնական նախագծի կատարեր այդ աշխատանքը, բայց պատկառելի տարիքի պատճառով հրաժարվել էր եւ էսքիզը հանձնել Գեորգի Ֆրանգուլյանին: Վարպետի հետ երկարատեւ զրույցները, քաղաքի եւ տաճարի մթնոլորտին աստիճանաբար մերվելը, աշխատանքը եւ վերջապես Վատիկանի կողմից քանդակի հանդիսավոր օծումը հանգեցրին 1990-ին դրա տեղադրմանը: Անմոռաց տպավորություններ, կյանքի բարձրակետ:

Իսկ այսօր նա, ինչպես միշտ, որոնումների եւ աշխատանքի մեջ է: Մոտը դրված է նորաստեղծ եւ հասարակ մասին: Եւ թեթեւ, սահուն գծանկարը նախորդում է քանդակների մոնումենտալ նյութականությանը: Նա ցույց է տալիս նկարը. մարդու ոտնաթաթը, դրա թողած հետքը եւ արդեն կերտված քանդակը: Այդ գաղափարը մտահղացել էր, երբ վերջերս եղել էր Ակրոպոլիսի աստիճաններին:

Ֆրանգուլյանը փիլիսոփա արվեստագետ է: Նրա թեմաների ծավալը, դրանց շարադրանքը իր ստեղծագործության մեջ նմանվում են առակի, առասպելի, էպիկական ասքի: Նա կյանքն ընկալում է արվեստի հետ, ներկան անցյալի հետ միասին: Ուստի իր մեջ այնքան պարզ լսում է անցած ժամանակների ձայները եւ անվերապահորեն հավատում այն բանին, որ «մշակույթը հավերժական է, գեղեցիկի ուժը վիթխարի», եւ որ «կարելի է քանդել տաճարը, բայց դրա յուրաքանչյուր բեկոր իր մեջ կպահպանի արարման հուժկու ոգին»:

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ՌՈՒԽՅԱՆ

ԵՐԵՎԱՆ

Մայրությանը նվիրված համերգ՝ տիկին Լուիզ Սիմոնին

Կիրակի օրը Արամ Խաչատրյան համերգասրահում Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի հերթական համերգը տոնական էր. այն նվիրված Հայ բարեգործական ընդհանուր միության նախագահ տիկ. Լուիզ Սիմոն Մանուկյանին՝ մայրության տոնի առթիվ: Մինչ համերգը, ճեմասրահի կենտրոնա-

կան պատին ամրացված «Լուիզ Մանուկյան Սիմոնին՝ երախտագիտությամբ ՀՖՆ» մակագրությամբ մարմարյա հուշատախտակը հանդիսավորապես բացեց հանրապետության առաջին տիկին Լյուդմիլա Տեր-Պետրոսյանը: Լորիս Ճգնավորյանի բառերով, «տիկին Լուիզի եւ նրանց ընտանիքի հայրենանվեր ծառայությունները բոլորին են հայտնի: Հայաստանում նրանց սիրառատ եւ գործնական ուշադրությունից օգտվում է նաեւ Հայաստանի ֆիլհարմոնիկը: Առանց տիկին Լուիզի օժանդակության, մենք այսօր չէինք կարող միջազգային այսպիսի համբավ ձեռք բերել»: Արամ Խաչատրյան դահլիճի ճեմասրահում բացվել էր նաեւ 18-ամյա շնորհալի նկարիչ Տիգրան Չիթողչյանի գեղանկարների հերթական անհատական ցուցահանդեսը:

Այնուհետեւ սկսվեց մեկ բաժնից կազմված համերգը, ուր հնչեցին Հենդելի «Ալելուիան», Բելլինիի «Էլվիրայի պոլոնեզը», Վերդիի «Կալանավորների խմբերգը», Շտրաուսի «Ադելի ծիծաղի երգը», Այվազյանի «Երեւանյան վալսը», Բորոդինի «Պոլովցիների պարերը», Վագների «Հարսանյաց քայլերգը», Բիզեի «Ցլամարտիկները», Վերդիի «Հաղթահանդեսային քայլերգը», Ֆալվոյի «Ասացեք, աղջիկներ», Հովհաննիսյանի «Էրեբունի-Երեւանը»: Համերգին մասնակցում էին Հայաստանի ֆիլհարմոնիկ նվագախումբն ու երգչախումբը՝ մաեստրո Լորիս Ճգնավորյանի ղեկավարությամբ: Մենակատարներն էին Ազգային օպերային թատրոնի մեներգիչներ Անահիտ Մխիթարյանը (սոպրանո) եւ Վաղարշակ Օհանյանը (բարիտոն): Համերգը պատվել էին ՀԲԸՄ-ի երեւանյան գրասենյակի նախագահ Լեւոն Ղազարյանը, ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի, Իրանի, Եգիպտոսի դեսպանները, պաշտոնական այլ հյուրեր:

Ա. Հ.

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍ

«Անհայտ գլուխգործոցներ» Էրմիտաժում

Մարտի վերջին Էրմիտաժում բացվեց «Անհայտ գլուխգործոցներ: 19-20-րդ դդ. ֆրանսիական գեղանկարչությունը Գերմանիայի մասնավոր հավաքածուներից» վերնագրով մի ցուցահանդես: Ցուցադրված բոլոր կտավները Ռուսաստանում էին հայտնվել որպես երկրորդ աշխարհամարտի ռազմավարներ: Առաջին անգամ ցուցադրվում են Մատիսի, Գոգենի, Վան Գոգի, Դեգայի, Սեզանի, Ռենուարի, Պիկասոյի եւ այլ մեծ նկարիչների 74 կտավներ: Դրանք կես դար գտնվում էին Էրմիտաժի փակ ֆոնդերում, իսկ կտավների գոյության մասին գիտեին սակավաթիվ մասնագետներ: Էրմիտաժի տնօրեն պրոֆեսոր Միխայիլ Պիոտրովսկին ցուցահանդեսը խոշորագույն երեւույթ համարեց Ռուսաստանի եւ Եվրոպայի մշակութային կյանքում: Նա հիշեցրեց, որ պատերազմից հետո Էրմիտաժը Գերմանիայի թանգարաններին վերադարձրել է մոտ 800 հազար գործ, իսկ այս ցուցադրանքում կարելի է տեսնել միայն մնացած փոքրաթիվ գործերը: Նրա կարծիքով՝ նկարների ապագան պետք է տնօրինեն իրավաբաններն ու քաղաքական գործիչները:

ՍՆԱՐՔ

ԱՆՑՈՒԴԱՐՁ

Էլվիս Փրեսլին ողջ է եւ կրկին ամուսնացել է

Ջորջիա նահանգի Օհասա քաղաքի մի բնակչուհի «Ուիկլի ուորլդ նյուս» թերթին է ուղարկել մի լուսանկար, որտեղ պատկերված մարդը զարմանալիորեն հիշեցնում է Էլվիս Փրեսլիին: Թերթում դա ընդունեցին որպես կատակ: Սակայն կես տարի անց երգչի կենսագիր Ստերնը խմբագրություն բերեց մի լուսանկար, որտեղ տարիքն առած Փրեսլին պատկերված էր իր երիտասարդ կնոջ՝ Կարեն Կռեյնի հետ, որը աշխատում էր Միսիսիպիի նահանգում, որպես մատուցողուհի: Կենսագիր Ստերնի խոսքերով, ինքը լիազորված չէ հայտնելու «ռոք աստղի» գտնվելու վայրը:

ՄՈՍԿՎԱ

Իմանուիլ Կանտի ժողովածուն՝ գերմաներեն եւ ռուսերեն

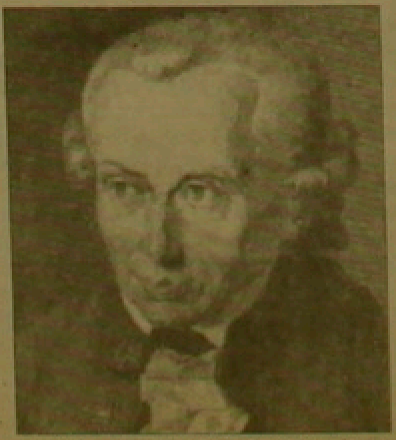

Մոսկովյան «Կամի» հրատարակչությունը լույս է ընծայել Իմանուիլ Կանտի երկերի ժողովածուի առաջին հատորը՝ գերմաներեն եւ ռուսերեն: Կանտի երկլեզվյան այսօրինակ հրատարակությունն առաջին անգամ է Ռուսաստանում: Լիակատար այս ժողովածուն կներառի նրա «Զուտ բանականության քննադատություն», «Գործնական բանականության քննադատություն» հիմնարար աշխատությունները եւ ոչ լայնածավալ ստեղծագործություններ՝ գրված 1781-ից հետո: Հիշյալ հրատարակությունը շարունակում է Կանտի ժառանգության ուսումնասիրման գործում նախահեղափոխական գերմանա-ռուսական համագործակցության ավանդները, երբ մեծ փիլիսոփայի հանդեպ մեծագույն հետաքրքրություն կար: Ժողովածուի հրատարակումը վկայում է, որ մեծ փիլիսոփայի ստեղծած արժեքավոր գաղափարները «ժամանակավրեպ չեն», դրանք կօգնեն, որ կյանքը իրավունքի եւ բարոյականության հիմքերից չշեղվի:

digitised by A.R.A.R.@

ԱԶԳ Մարզական

ՇԱԽՄԱՏ

Փնջային մրցաշարը Վարդապետյանի մրցավարությամբ

Հայ շախմատիստուհին փնջայինի հաղթող եւ գրոսմայստեր

ՍՈՒՐԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆ

Ռումինիայի Օդորհեյ-Սեկուեշ քաղաքում ավարտվեց ՖԻԴԵ-ի վարկածով շախմատի տղամարդկանց աշխարհի 1997 թվականի առաջնության եվրոպական 4-րդ գոտու փնջային մրցաշարը, որի գլխավոր մրցավար էր նշանակված Երեւանցի միջազգային կարգի մրցավար Աշոտ Վարդապետյանը: Վերադառնալով Ռումինիայից, ահա թե ինչ պատմեց նա:

«4-րդ գոտում ընդգրկված են Հունգարիան, Բուլղարիան, Ռումինիան, Չեխիան, Սլովակիան եւ Լեհաստանը: Միջփնջային մրցաշարի երեք տեղերի համար պայքարի էին բռնվել 26 շախմատիստներ, որոնցից 11-ը գրոսմայստերներ, 14-ը միջազգային վարպետներ եւ մեկ ազգային վարպետ: Մասնակիցների թվում էին բուլղարացի անվանի գրոսմայստեր Կիրիլ Գեորգիեւը, Հունգարիայի շախմատային հույսը համարվող 18-ամյա գրոսմայստեր Զոլտան Ալմաշին, որը 1993 թվականին դարձել է մինչեւ 18 տարեկան շախմատիստների աշխարհի չեմպիոն ու հաջող է հանդես եկել Մոսկվայում տեղի ունեցած համաշխարհային օլիմպիադայում եւ ուրիշներ: Ընդհանրապես փնջային մրցաշարի մասնակիցների ճնշող մեծամասնությունը իրենց երկրների հավաքականների կազմում հանդես են եկել մոսկովյան օլիմպիադայում: Հասկանալի է, որ պայքարը մրցաշարում անզիջում էր: Այն անցկացվեց շվեյցարական մրցակարգով եւ բաղկացած էր 9 տուրից: Հաջողությունն ուղեկցեց երիտասարդներին: Առաջին տեղը գրավեց Չեխիայի ներկայացուցիչ, 24-ամյա գրոսմայստեր Զբինեկ Հրաչեկը, որն առանց պարտության անցկացնելով մրցաշարը, 9 հնարավորից վաստակեց 6,5 միավոր: 2-4-րդ տեղերը 6-ական միավորով բաժանեցին հունգարացիներ Զոլտան Վարգան (24 տարեկան), Զոլտան Ալմաշին եւ 19-ամյա ռումինացի Անդրեյ Իստրատեսկուն:

Աջից Աշոտ Վարդապետյանը

Զբինեկ Հրաչեկը միջփնջայինի ուղեգիր ձեռք բերեց, իսկ մյուս երկուսին որոշելու համար վերոհիշյալ երեք շախմատիստների միջեւ լրացուցիչ մրցախաղ է անցկացվելու, որի կազմակերպումը հանձն է առել Հունգարիայի ֆեդերացիան եւ, որը մի քանի օր հետո տեղի է ունենալու Բուդապեշտում»:

Աշոտ Վարդապետյանը տեղեկացրեց նաեւ, որ Մոլդովայի շախմատի ֆեդերացիայի հրավերով ինքը մասնակցել է կանանց աշխարհի հերթական առաջնության եվրոպական 7-րդ գոտու փնջային մրցաշարի բացման եւ փակման արարողություններին:

«Այս գոտում ընդգրկված են Ուկրաինայի, Բելառուսի, Մոլդովայի եւ Ադրբեջանի ֆեդերացիաները: Մրցաշարին մասնակցած 28 շախմատիստուհիները վիճարկում էին միջփնջայինի 5 ուղեգիր: Շվեյցարական մրցակարգով եւ 11 տուրից բաղկացած մրցաշարում գերազանց հանդես եկավ Հայաստանի նախկին չեմպիոնուհի, ծնունդով ստեփանակերտցի Նաիրա Աղաբաբյանի աշակերտ միջազգային վարպետ, 17-ամյա Էլմիրա Սկրիպչենկոն: Ինքը Նաիրան, որը 8 անգամ դարձել է Մոլդովայի չեմպիոնուհի, նույնպես մասնակցեց փնջային մրցաշարին: Էլմիրան մեկնարկային 6 տուրերում վաստակելով 5 միավոր, որոշեց ռիսկի չդիմել եւ մնացած 5 հանդիպումներն ավարտեց ոչ-ոքի: Վերջին տուրում նրան հավասարվեց անցյալ տարվա մինչեւ 16 տարեկան շախմատիստուհիների Եվրոպայի չեմպիոնուհի Նատաշա Ժուկովան (Ուկրաինա): Էլմիրա Սկրիպչենկոն եւ Նատաշա Ժուկովան լրացրեցին գրոսմայստերի նորմ: Մեր կողմից հայտնի Էլմիրան իրավունք ստացավ կրելու այդ բարձրագույն կոչումը: Տեղեկացնենք, որ Նաիրա Աղաբաբյանի ամուսին Ֆյոդոր Սկրիպչենկոն Մոլդովայի շախմատի ֆեդերացիայի պատասխանատու քարտուղարն է եւ եվրոպական 7-րդ գոտու պրեզիդենտը:

Միջփնջայինի մյուս երեք ուղեգրերին տիրեցին Ուկրաինայի ներկայացուցիչներ, մինչեւ 18 տարեկանների աշխարհի չեմպիոնուհի Իննա Գապոնենկոն, փորձառու գրոսմայստեր Լիդիա Սեմյոնովան եւ Նատալիա Կիսելյովան», մեր զրույցի ժամանակ ասաց Վարդապետյանը:

ՀԵԾԱՆՎԱՎԱԶՔ

Ինքնաթիռից անմիջապես մրցուղերթ

Հայաստանի առաջատար հեծանվորդներ՝ երիտասարդների աշխարհի չեմպիոն Մերուժ Շաքրոյանը եւ Գեղամ Նաջարյանը հանրապետության հավաքականի ավագ մարզիչ, սպորտի վարպետ Ալբերտ Սոլոյանի գլխավորությամբ մեկ ամիս մարզվեցին Սոչիում, պարապմունքները զուգորդելով մրցումները, որոնք կազմակերպել էր Ռուսաստանի սպորտկոմիտեն: Ինքնաթիռից իջնելով, Սոլոյանն անմիջապես մեկնեց Երեւան-Արարատ մրցուղերթ, որտեղ խաղարկվում էր Հայաստանի հեծանվային սպորտի ֆեդերացիայի գավաթը, չէ՞ որ 2 օր հետո Հայաստանի հավաքականը մեկնում է Իրան, մասնակցելու միջազգային բազմօրյա հեծանվավազքի մրցումներին: Մարզիչը անձամբ պետք է տեսներ հավաքականի մյուս անդամներին, որոնք մրցապայքար էին դուրս եկել 60 կմ խմբային հեծանվավազքում. «Այս ձեւը մտնում է օլիմպիական խաղերի աշխարհի եւ Եվրոպայի առաջնությունների ծրագրերի մեջ: Բնականաբար, պատրաստվելով միջազգային մրցումների, Հայաստանի հեծանվորդներն իրենց ուժերը փորձում են հենց այդպիսի մեկնարկներում», «Սնարի» թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ ասաց Ալբերտ Սոլոյանը: Հայաստանի ֆեդերացիայի գավաթի խաղարկության խմբային հեծանվավազքի մրցումներն անցկացվեցին այնպիսի մրցուղերթում, ինչպիսին սպասվում է Իրանում կայանալիք մրցումներում: Հասնելով Արարատ, հեծանվորդները վերադարձան Երեւան եւ վերջնագիծը հատեցին Նուբարաշենում: Տղամարդկանց եւ երիտասարդների մրցումներում համապատասխանաբար հաղթեցին լուսավորության նախարարության մարզադպրոցի սաներ, զինծառայող Վազգեն Գուլիջանյանը եւ Տիգրան Սարիբեկյանը: Պատանիների մեջ հաղթությունն ուղեկցեց «Աշխատանքային ռեզերվների» սան Արսեն Գալստյանին:

Սոլոյանի կարծիքով, Շաքրոյանը եւ Նաջարյանը, որոնք արդյունավետ անցկացրեցին մարզումները Սոչիում, պետք է որ հաջող հանդես գան Իրանում, որտեղ Հայաստանի հավաքականի կազմում ելույթ կունենան նաեւ Արսեն Ղազարյանը, Վազգեն Գուլիջանյանը, Սահակ Հովհաննիսյանը եւ Սամվել Վարդազարյանը:

ԱՐԿԱԾ

Բռնցքամարտն այնուամենայնիվ վտանգավոր մարզաձեւ է

Լոնդոնի «Լոնդոն արենա» մարզահամալիրի ռինգում տեղի ունեցած բռնցքամարտի WBC ծանր քաշի աշխարհի առաջնության եզրափակիչ մենամարտն անգլիացի Նայջել Բեննի եւ ամերիկացի Ջերալդ մակ Կլելանի միջեւ ողբերգական ելք ունեցավ: 12 ռաունդից բաղկացած մենամարտի 10-րդ ռաունդում անգլիացի բռնցքամարտիկը, գետին տապալելով Ջերալդ մակ Կլելանին, ուրախությունից ցատկոտում էր ռինգում: Նա չգիտեր, որ գետին տապալված մրցակիցը խոր քնի մեջ է մտել եւ մահ ու կյանքի կռիվ է մղում: Մարզահամալիրում հավաքված 12 հազար մարզասերներն էլ անտեղյակ՝ ուրախությունից բացականչում եւ ողջունում էին իրենց չեմպիոնին: Շուտով 4 բժիշկներ առաջին օգնությունը ցույց տվեցին Ջերալդ մակ Կլելանին: Բայց պարզվեց, որ 27-ամյա բռնցքամարտիկի վիճակը շատ վատ է: Ժամը 22:30-ին նրան տեղափոխեցին Լոնդոնի քաղաքային հիվանդանոց, ուր մի քանի ժամ տեւած վիրահատության ժամանակ Ջերալդի ուղեղից մաքրեցին 8x6 սմ մեծությամբ մակարդված արյունը: «Բռնցքամարտիկի կենդանի մնալու հույսը հիմա բարձր է, եթե առաջիկա 72 ժամերի ընթացքում ուրիշ բարդություններ չլինեն», հայտարարեցին մակ Կլելանին բուժող բժիշկները: Սակայն մի բան արդեն ստույգ պարզ է. Ջերալդ մակ Կլելանն այլեւս չի կարող ռինգ դուրս գալ, մի խոստումնալից բռնցքամարտիկ, որը

պրոֆեսիոնալ ասպարեզում ունեցած 33 մենամարտերից 29-ում հաղթել է, ընդ որում, 20-ը առաջին ռաունդում:

Այո, բռնցքամարտն այնուամենայնիվ վտանգավոր մարզաձեւ է: Բայց ի՞նչ է վտանգը նրա բազմամիլիոն դոլարների շահի առջեւ: Գ. Ա.

ՖՈՒՏԲՈԼ

Ռուսաստանի առաջնությունը սկսվեց

Մեկնարկեց Ռուսաստանի ֆուտբոլի բարձրագույն խմբի 4-րդ առաջնությունը: Սկիզբը հաջող էր մոսկովյան բոլոր 5 թիմերի համար, որոնք հաղթեցին իրենց մրցակիցներին: Հայաստանի Հանրապետության ֆուտբոլասերներին առավելապես հետաքրքրում է Մոսկվայի «Լոկոմոտիվը», որի կազմում հանդես է գալիս Հայաստանի հավաքականի անդամ Սարգիս Հովհաննիսյանը: Երկաթուղայինները անդրանիկ տուրում ընդունել էին Սամարայի «Կռիլյա սովետովին»: Խաղը լարված բնույթ ուներ: Սկզբից հաջողության հասան դաշտի տերերը (խաղակեսով), հետո հյուրերին հաջողվեց վերականգնել հաշվի հավասարակշռությունը: Երբ հանդիպման ավարտին մնում էր ընդամենը 5 րոպե, «Լոկոմոտիվը» 11 մետրանոց հարվածի իրավունք ստացավ եւ թիմի ավագ Կոսոլապովը 2:1 հաշվով հաղթանակ բերեց Ռուսաստանի նախորդ առաջնության բրոնզե մեդալակրին: «Լոկոմոտիվի» հաղթությունում իր նպաստն ունեցավ նաեւ Սարգիս Հովհաննիսյանը: Մեր ունեցած հեռախոսազրույցի ժամանակ Սարգիս Հովհաննիսյանն ասաց, որ պաշտոնական հրավեր է ստացել Հայաստանի Հանրապետության ֆուտբոլի ֆեդերացիայից ապրիլի 20-26-ը լինելու Երեւանում, նախապատրաստվելու եւ մասնակցելու Եվրոպայի առաջնության Հայաստան-Իսպանիա խաղին, որը, ինչպես հայտնի է, ապրիլի 26-ին կայանալու է Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտում:

Ռուսաստանի առաջնության 2-րդ տուրում «Լոկոմոտիվը» մրցելու է նախորդ առաջնության արծաթե մեդալակիր Մոսկվայի «Դինամոյի» հետ: Վերջինս մեկնարկային տուրում, Սոչիում 1-0 հաշվով հաղթեց «Ժեմչուժինային»:

Ռուսաստանի չեմպիոն Մոսկվայի «Սպարտակը» առաջին իսկ տուրում խոշոր հաշվով հաղթանակ գրանցեց իր օգտին 5-1 հաշվով առավելության

հասնելով Եկատերինբուրգի «Ուրալմաշի» նկատմամբ: Մոսկվայի «Տորպեդոն» սեփական հարկի տակ 1-0 հաշվով հաղթեց Տյումենի «Դինամո-գազովիկ» թիմին, իսկ ԲԿՄԱ-ն Նովոռոսիյսկում 3-1 հաշվով առավելության հասավ տեղի «Չեռնոմորեցի» նկատմամբ:

Դոնի Ռոստովի ԲՄԱ-ն սեփական հարկի տակ 2-0 հաշվով հաղթեց «Կամազին», իսկ Վլադիկավկազի «Սպարտակը» նույն հաշվով Կամիշինի «Տեքստիլշչիկին»:

ԽՄԲԱՆԿԱՐ

Արգելափակումից հետո ֆուտբոլային խաղ Բելգրադում

ՄԱԿ-ի կողմից Հարավսլավիայի նկատմամբ պատժամիջոցների վերացումից հետո, այս երկրի հավաքականն առաջին հանդիպումն անցկացրեց սեփական հարկի տակ: Բելգրադում հարավսլավացիները հյուրընկալեցին աշխարհի նախկին չեմպիոն Ուրուգվայի հավաքականին եւ հաղթեցին 1:0 հաշվով: Մինչ այդ հարավսլավացիները մրցաշրջագայության էին մեկնել Բրազիլիա:

Վարշավա մեկնելուց առաջ

Ծանրամարտի Հայաստանի հավաքականը մեկնում է մերձմոսկովյան Բալաշիխա, որտեղ կանցկացնի Եվրոպայի առաջնության վերջին նախապատրաստությունը: Ինչպես «Սնարի» թղթակցին ասաց հայ սպորտսվարչության ավագ մարզիչ, միջազգային կարգի մրցավար Հենրիկ Գրիգորյանը, ուսումնամարզական հավաքին հրավիրվել են հանրապետության բոլոր ուժեղագույն ծանրորդները՝ Էդուարդ Դարբինյանը (Երեւան), Ավետիք Դավթյանը (Սպիտակ), Հայկ Եղիազարյանը (Երեւան), Արթուր Ստեփանյանը, Հովհաննես Բարսեղյանը, Սերգո Չախոյանը, Խաչատուր Քյափանակցյանը, Ալեքսան Կարապետյանը, Հակոբ Փիլոսյանը, Ադամ Գրիգորյանը (բոլորն էլ Գյումրիից), Արա Վարդանյանը (Արմավիրի շրջան) եւ Աշոտ Դանիելյանը (Երեւան): Հավաքականի անդամները դոպինգ-ստուգման կենթարկվեն եվրոպական առաջնությանը մասնակցելու իրավունք ստանալու համար: Հավաքականի վերջնական կազմը կորոշվի ապրիլի վերջին՝ Վարշավա մեկնելուց առաջ:

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

20 հազար ֆրանկ մի ազդագրի համար

ԳՐԻԳՈՐ ԱՄԻՐՋԱՅԱՆ, Վալանս, Ֆրանսիա

Բարեկամներ, եթե ձեռքներդ ընկնի մարզական որեւէ հայտագիր, մի կողմ դրեք այն, քանի որ հնարավոր է օրերից մի օր այն մեծ գումար բերի ձեզ: Փարիզի Դրուո հանրահայտ աճուրդի սրահում վաճառքի հանվեցին մարզական ազդագրերի հավաքածուներ եւ նկարներ: Այն մեծ հետաքրքրություն էր առաջացրել եւ հավաքել մեծաթիվ հաճախորդներ:

Վերջերս ողբերգաբար մահացած բռնցքամարտի արգենտինացի չեմպիոնի ազդագրերից յուրաքանչյուրը վաճառվեց 1000 ֆրանկով (200 դոլար): Իսկ Փարիզում 1924 թ. կայացած օլիմպիական խաղերը խորհրդանշող բնանկարը վաճառվեց 8000 ֆրանկով: 1930 թ. դահուկավազքի մրցումների ամեն մի ազդագիր վաճառվեց 4000-6000 ֆրանկով: Աճուրդ-վաճառքում հարգի էին նաեւ մարզական ոսկե իրեր: Այսպես, 20-րդ դարասկզբի թենիսի ռակետները վաճառվեցին 1000-3000 ֆրանկով:

Դրուոյում վաճառված մարզական 360 անվանումներից (ազդագրեր, արձանիկներ, նկարներ) ամենաթանկը ֆրանսիացի լեգենդար բռնցքամարտիկ Մարսել Սերդանի մի ֆիլմում ունեցած նկարահանման ծանուցանկարն էր, որը վաճառվեց 20 հազար ֆրանկով (4000 ԱՄՆ դոլար): Մարսել Սերդանը եղել է ֆրանսիացի հայտնի երգչուհի Էդիթ Պիաֆի սիրահարը: Նա, 1949 թ. պորտուգալական Ազորես կղզիների մոտ զոհվելով ավիավթարից, առասպելական անձնավորություն էր դարձել: Եւ ի՞նչ է 20 հազար ֆրանկն առասպելության դիմաց:

Թարգմանել է ՍՈՒՐԵՆ ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

ՀՀ առողջապահության նախարարությանն առընթեր 4-րդ գլխավոր վարչությունը տեղեկացնում է, որ ս. թ. հուլիս ամսից գործելու են նրա ենթակայության տակ գտնվող «Արզնի», «Ջանֆիդա», «Ջերմուկ», Դիլիջանի «Լեռնային Հայաստան» եւ «Կապույտ Սեւան» առողջարանները:

Ուղեգրերը վաճառվելու են մատչելի գներով ինչպես կանխիկ գումարով, այնպես էլ փոխանցման կարգով:

Մասնավոր անձիք եւ կազմակերպությունները, որոնք կգնեն ուղեգրերը ս. թ. ապրիլ-մայիս ամսին հուլիս, օգոստոս եւ սեպտեմբեր ամիսների համար կօգտվեն արտոնություններից:

Զանգահարեք մեզ հետեւյալ հեռախոսահամարներով՝
53-76-03, 53-18-82, 53-65-22
ժամը 10:00 մինչեւ 15:00:

ՀՀ առողջապահության նախարարությանն առընթեր 4-րդ գլխավոր վարչության ադմինիստրացիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
AMERICIAN UNIVERSITY OF ARMENIA

Հատուկ դասընթացների բաժինը

կազմակերպում է դասախոսություն

Հասարակական առողջապահություն եւ մասնագիտական զարգացում

թեմայով

Դասախոս՝
Հարություն Գ. Արմենյան

Համաճարակաբանության պրոֆեսոր, Ջոն Հոփկինս համալսարանի հասարակական առողջապահության մագիստրոսի ծրագրի տնօրեն
Հիգիենայի եւ հասարակական առողջապահության ֆակուլտետ, Բալթիմոր

1995 թ. ապրիլի 4, ժ. 17.00-ին, երեքշաբթի Հայաստանի Ամերիկյան Համալսարանի փոքր դահլիճում (հինգերորդ հարկ) Երեւան, Մարշալ Բաղրամյան 40

Դասախոսությունը կընթանա հայերեն լեզվով:

Լրացուցիչ տեղեկությունների համար խնդրում ենք զանգահարել 27-33-70 կամ 27-16-58 հեռախոսահամարներով:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՐ

3-5 ապրիլի 1995 թ.
8-12 մայիսի 1995 թ.

3 ամսականից մինչեւ 5 տարեկան երեխաների պատվաստում

ՀՀ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
UNICEF
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՈԼՈՐ ԾՆՈՂՆԵՐԻՆ, ԵԹԵ ՈՒԶՈՒՄ ԵՔ ՁԵՐ ԵՐԵԽԱՆ ԱՌՈՂՋ ԼԻՆԻ, ԱՆՊԱՅՄԱՆ ՏԱՐԵՔ ՊԱՏՎԱՍՏՄԱՆ

Լույս է տեսել
ՍՓՅՈՒՌ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻ

կողմից հրատարակվող
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻ
1995 թ. № 1 թողարկումը

A STYLE

Ցանկացողներին տեղեկագիրը կուղարկվի իրենց նշված հասցեով:

Զանգահարել՝
58 13 51, 58 91 67.

SARTARABAD Co. LTD

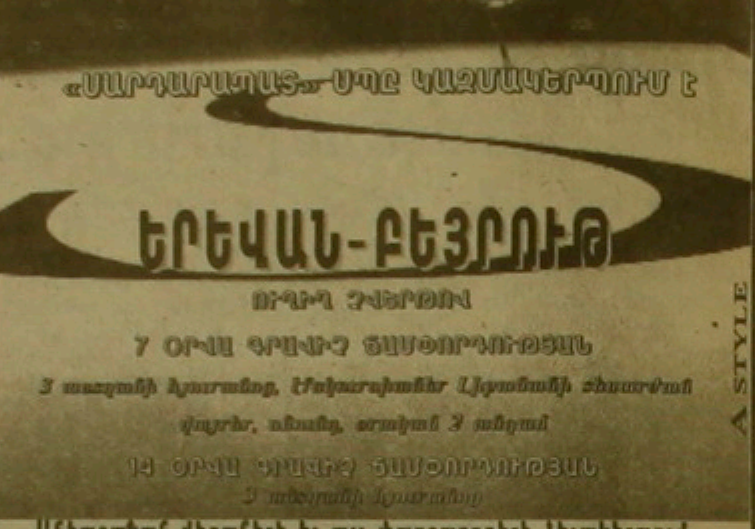

Անհատական վիզաների եւ այլ փաստաթղթերի ձեւակերպում եւ հաստատում Մոսկվայում:

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» հյուրանոց, 2-րդ մասնաշենք, 327 սենյակ:
Հեռ. 565575

A STYLE

ARMENIAN AIRLINES

AFX

Ա Յ Ա Ք Ս

«ԱՅԱՔՍ» ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է ԱՎԻԱՏՈՄՍԵՐ ԱՊՀ ԵՎ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆՅԱՆ ՑԱՆԿԱՑԱԾ ԵՐԿԻՐ:

ԵՐԵՎԱՆ, ՊՈՒՇԿԻՆԻ Փ. 43, ՀԵՌ. (8852) 536944
ԵՐԵՎԱՆ, ԿՈՄԻՏԱՍԻ Փ. 49
ՀԵՌ. (8852) 234700, 230719 ՖԱՔՍ (8852) 282951

ԾԱՂԻԿՆԵՐ՝ ԲՈԼՈՐ ԱՌԻԹՆԵՐՈՎ

ԲՐԱԲԻՈՆ ՖԼՈՐԱ ՍԵՐՎԻՍ

Ապրիլի 7-ին «ԲՐԱԲԻՈՆ ՖԼՈՐԱ ՍԵՐՎԻՍՈՒՄ» ծաղիկների գները

նարգիզ	10 դրամ	խրիզանթեմ	800 դրամ
պատկառուկ (միմոզա)	50 դրամ	*կլիենց նաեւ*	
մեխակ	150 դրամ	շուշան	
հիրիկ	250 դրամ	դրախտի թռչուն (ստրիլեցիա)	
փողաշուշան (կալա)	350 դրամ	արքայանարգիզ (ամարիլիս)	
վարդ	400, 900, 1200 դրամ	անտուրիում	
խոլորձ (օրխիդեյա)	300, 600 դրամ	թրաշուշան (գլադիոլուս)	
գիպսոֆիլա	700 դրամ	վարդակակաչ	

Ծաղկեփնջերի հետ անվճար կտրվեն ծաղիկների կյանքը երկարացնող դեղամիջոցներ:
եւ ինչպես միշտ յուրաքանչյուր 100-րդ գնորդ սպասարկվում է անվճար:

A STYLE

«Պարբերական» հրատարակչության տպարան, Երեւան 23, Արշակունյաց 2   Գրանցման թիվ 65.   Դասիչ 69149.   Պատվեր 1812   Տպաքանակ՝ 7000   Ստորագրված է տպագրության 2. 04. 1995   Գինը՝ 40 դրամ

digitised by A.R.A.R.@